

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІВЕНТ-ІНДУСТРІЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА
МУЗЕЄЗНАВСТВА

Дипломна робота на здобуття
освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
на тему:

**АНТИЧНА ІСТОРІОГРАФІЯ. ПЕРШІ ІСТОРИКИ, ЇХ ПРАЦІ ТА
РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ІСТОРІОГРАФІЇ ЯК НАУКИ**

Виконала студентка освітньо-професійної програми
I (бакалаврського) рівня спеціальності 034 «Культурологія»
Галузь знань 03– «Гуманітарні науки»
денної форми навчання
Бенедик Стелла Андріївна
Науковий керівник:
доцент кафедри івент-індустрії, культурології та
музеєзнавства, к. іст. н.,
доц. **Шатрова Марина Борисівна**

Рецензент:
Заступник директора з наукової роботи
та автоматизації КЗ «Рівненська обласна
універсальна наукова бібліотека» РОР,
к.і.н. **Промська О. Л.**

Рівне – 2024

ПЛАН

Вступ	3
Розділ 1. Загальна характеристика античної історіографії	8
1.1. Зародження міфологічної історичної думки	8
1.2. Грецька антична історіографія	15
1.3. Римська антична історіографія	21
Висновки до розділу 1	26
Розділ 2 . Перші історики, їх праці та роль у становленні історіографії як науки	29
2.1. Геродот його біографія та праця "Історія»	29
2.2. Тит Лівій "Історія Риму від заснування міста»	33
2.3. Публій Корнелій Тацит, життя та його творчість	37
2.4. Ксенофонт. Життя та творчість	42
2.5. Фулідід, історик та полководець	46
Висновки до розділу 2	50
Висновки	53
Список використаних джерел та літератури	57

Вступ

Актуальність теми античної історіографії залишається надзвичайно актуальною в сучасному світі, несучи в собі багато цінних уроків і перспектив для розуміння сучасних політичних, соціальних та культурних процесів. Антична історіографія, що охоплює період від перших записів історії до кінця античності, має величезний вплив на сучасні підходи до вивчення минулого і формування світогляду.

Одним з найважливіших аспектів античної історіографії є способи та засоби збереження і передачі інформації про минуле. Великий внесок у цей процес зробили давньогрецькі та давньоримські історики, які вели записи про події свого часу, а також аналізували історію для того, щоб зрозуміти причини та наслідки різних подій. Їхні твори, такі як "Історія" Геродота та "Аннали" Тацита, досі вивчаються і досліджуються для розуміння минулого.

Крім того, антична історіографія надає унікальний погляд на формування і розвиток політичних та соціальних систем. Засновані на спостереженнях та аналізі історичних подій, теорії античних істориків стали основою для багатьох сучасних політичних та соціологічних концепцій. Наприклад, концепція демократії вперше розвинулася в античній Греції, а ідеї республіканізму та імперії вплинули на подальший розвиток політичних систем у різних країнах світу.

Дослідження античної історіографії допомагає також краще зрозуміти культурні та релігійні аспекти суспільства того часу. Релігійні вірування, міфи та обряди грали важливу роль у житті давніх цивілізацій і відображені у творах античних істориків. Розуміння цих аспектів допомагає сучасним науковцям краще оцінити вплив релігії на розвиток суспільства та культури.

Не можна також забувати про значення античної історіографії для формування національної та особистісної ідентичності. Дослідження історії свого народу та розуміння його корінів може допомогти кожній людині зрозуміти себе та свій народ краще.

Отже, тема античної історіографії залишається актуальною і цікавою для вивчення через свій величезний вплив на сучасний світ та наше розуміння минулого.

Стан наукової розробленості теми з античної історіографії свідчить про постійний інтерес до цієї області, яка залишається однією з найважливіших у вивченні історії людства. Перехід від античності до сучасності зумовив безліч викликів та перетворень у способі вивчення та розуміння історії, але антична історіографія залишається невичерпним джерелом знань та джерелом натхнення для вчених різних напрямків.

Одним із ключових аспектів сучасної наукової розробленості є переосмислення підходів до аналізу античних історичних джерел. Вчені такі як Олександр Тарновський, відомий польський історик і археолог, який здійснював дослідження античної історії, зокрема античної Греції, Жан-Франсуа Брунет, відомий французький археолог і історик античності, який здійснював дослідження римської історії та археології, Генріх Шліман, німецький археолог, відомий своїми відкриттями античних міст, таких як Троя, і вивченням античної історії, Карло Д'Ангело, відомий італійський археолог, який проводив дослідження археологічних пам'яток давньої Римської імперії, Карл Шлегель та Генріх Шлегель, брати-археологи з Німеччини, які здійснювали розкопки давньогрецьких міст та міфологічних об'єктів, Фердинанд Бергер, німецький археолог, який спеціалізувався на археологічних дослідженнях стародавнього Грецького світу. Це лише кілька фамілій дослідників античності, які зробили важливий внесок у вивчення античної історії, культури та археології. Вони використовують інтердисциплінарний підхід, поєднуючи археологічні, філологічні, філософські та інші методи для отримання більш повного розуміння античної історії та культури. Цей підхід дозволяє збагатити наші знання про життя та думки давніх цивілізацій. Ще однією важливою тенденцією є зростання уваги до маргінальних або менш вивчених аспектів античної історії. Наприклад, увага до ролі жінок у стародавньому світі, соціальних меншин, а також до аспектів побуту і побуту в

античних суспільствах. Це відкриває нові перспективи для розуміння соціальних, культурних та політичних процесів у минулому.

З використанням сучасних технологій, таких як комп'ютерна обробка даних та візуалізація, дослідники можуть аналізувати великі обсяги історичних даних та використовувати їх для створення нових моделей історичних подій та процесів. Це дозволяє отримати нові уявлення про античні цивілізації та їхні взаємодії.

Однак, необхідно також враховувати виклики, з якими стикаються дослідники античної історії, зокрема, обмеженість джерел, проблеми інтерпретації та неоднозначності в тлумаченні певних історичних подій.

У цілому, сучасна наукова розробленість з теми античної історіографії показує постійний розвиток інтересу до цієї області, а також постійне розширення знань та методів вивчення античності. Це свідчить про важливість та актуальність досліджень античної історії для сучасного світу.

Об'єктом дослідження є історіографія періоду античності та античні історики.

Предмет дослідження. Доба античності, праці відомих істориків періоду античності, їх внесок у сучасність та в історію.

Мета дослідження античної історіографії полягає у досягненні кращого розуміння та інтерпретації історичних подій, процесів та культурних тенденцій в давньому світі, а також встановленні зв'язків між минулим і сучасністю.

Основні завдання досліджень з античної історіографії такі:

1. Здійснення реконструкції історичних подій, які відбувалися у давньому світі з використанням археологічних, літературних та епіграфічних джерел.
2. Аналіз методів історичного запису, що використовувались античними істориками, для кращого розуміння відображених ними подій та їх інтерпретації.
3. Дослідження культурних та соціальних аспектів античної історіографії, що дозволяє краще зрозуміти соціальні та культурні явища стародавніх цивілізацій, їхній спосіб життя, вірування, політичні установи та інші аспекти життя.
4. Визначення впливу античних істориків на сучасні ідеї та концепції, сформульовані ними на сучасну історичну науку та суспільні уявлення.

Методологічна основа дослідження визначається об'єктом і предметом дослідження. Для визначення ролі і місця античної історіографії в якості загальнонаукового принципу дослідження був застосований системний підхід діяльності. В цілому дана робота заснована на використанні загальнонаукових методів аналізу, синтезу та узагальнення вихідної інформації

Наукова новизна дослідження античної історіографії полягає в ряді аспектів, що включають як методологічні підходи, так і нові відкриття та інтерпретації. Ось декілька ключових аспектів наукової новизни:

- інтердисциплінарний підхід: сучасні дослідження античної історіографії використовують інтердисциплінарний підхід, поєднуючи археологію, літературознавство, філософію, антропологію та інші галузі для отримання комплексного розуміння давнього світу.

- зроблено комплексний аналіз розвитку античності та історіографії зазначеної доби;

- проаналізовано науково-дослідну літературу з теми дослідження, виявлено джерельну базу дослідження античної історіографії

- визначено внесок у сучасну історію та сучасну культуру, розвиток та внесок в історію через детальний аналіз сайтів, та змісту наукових видань, створених ними;

- узагальнено головні проблеми вивчення історіографії античного періоду з її внеском у сучасність, та розглянуто можливі шляхи та перспективи її подальшого розвитку.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що отримані результати та досліджена джерельна база дозволять полегшити вивчення даної теми через конкретність інформації. Матеріали дипломної роботи можуть використовуватися в навчальному процесі вищих навчальних закладів для спеціальностей «Культурологія», «Менеджмент соціокультурної діяльності» та ін.

Особистий внесок здобувача. Всі положення та висновки, винесені на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дипломної роботи. Результати дослідження оприлюднені на міжнародній науковій конференції: Українська і світова культура в

умовах глобалізаційних викликів та війни: XIX міжнар. наук.-практ. конф., 16—17 листоп., 2023 р. м. Рівне: програма. Рівне: РДГУ, 2023. С. 34 [40 с.].

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаної літератури.

У **вступі** йдеться про важливість та зміст обраної теми дипломної роботи, обґрунтована її актуальність, встановлена мета і завдання, предмет та об'єкт, розглянуті основні методологічні засади дослідження.

Перший розділ висвітлює Грецьку та Римську історіографію в цілому, чітко розкриті поняття «Античність» Проаналізовано праці істориків, дослідженню міфологію.

Другий розділ складається з чіткого опису праць античних істориків та визначено їх внесок у сучасність та історію.

У **висновках** підведено підсумки проведеної роботи.

Загальний обсяг бакалаврської роботи 60 сторінок, з яких основного тексту — 57 сторінок.

Розділ 1

Загальна характеристика античної історіографії

1.1. Зародження міфологічної історичної думки

Поява писемності дозволила поширювати й фіксувати набуті знання про навколишній світ, передувала усна творчість, що відбивала прагнення давніх людей пояснити природні явища і своє місце у природному середовищі. Дописемні уявлення усіх давніх народів відбиті у міфах, легендах, переказах, піснях, котрі значною мірою нав'язували до своєрідно переосмислених і героїзованих уявлень про походження світу, про діючі в ньому божественні сили, залежність людей від волі різних богів, які ототожнювалися з природними явищами або тваринним і рослинним світом.

Міфологія була панівною формою світогляду на зорі історії людства, коли в господарському та культурному житті суспільства домінували родові засади її існування. Міфологія є результатом духовної потреби давніх людей розібратися в явищах природи і пояснити світ.

Античні міфи є високохудожніми пам'ятками літератури. Давньогрецька філософія також почалася з міфології, у зародженні та розвитку античної філософії міф і міфотворчість займали важливе місце.

Міфологія панувала у духовному житті людей тривалий час. Вона пояснювала світ, зв'язуючи його елементи у єдине ціле. У цьому цілісному світі діяли могутніші від людей сили — природні стихії, небезпечні або корисні тварини, рослини, ворожі чи дружні сусідні спільноти тощо. Усі вони людською фантазією перетворювалися у богів, демонів, котрі або сприяли або загрожували людині, набували антропоморфних рис за людською подобою. У міфологічній свідомості давніх людей панував синкретизм — невіддільність людини від природи. Не існувало уявлення про час і простір: недавнє минуле під впливом міфологізованого світобачення швидко перетворювалося у легенду, а послідовність подій втрачалася.

Відомо, що писемність виникла як результат цивілізаційної еволюції первісних людських спільнот, які утворили перші держави на Близькому Сході і в Єгипті. Як вважається, перші організовані суспільства виникли у Месопотамії — держави Шумеру і аккаду, Давньовавілонська держава та ряд інших, які з'явилися у IV-III тисячолітті до н.е. Державна організація вимагала провадження відповідної документації. Від того часу до нас дійшло чимало документів, щосклалися спеціальними царськими рахівниками про виконані робіт, повинностей, майнових справ тощо. Збереглося також ряд написів правителів (царів) різних міст, держав, які повинні були увічнювати їхні перемоги у битвах, дари храмам, мудре правління. Ці записи засвідчують прагнення панівної верхівки залишити певний слід у пам'яті нащадків, сформуванню сприятливого образу, який би тривалий час зберігався у пам'яті нащадків. Такий образ міфологізував особу правителя, прирівнював його за доконаними “героїчними” вчинками до бога. Нащадки правителя за аналогією вважалися “діючими” богами або, принаймні, божественними посланцями на землі. Від того часу діяльність богів і правителів стає єдиним змістом міфологізованої свідомості давніх суспільств, які постійно дбають про їхнє увічнення з прагматичних міркувань — отримати покровительство у повсякденному житті [24, с. 81].

Про міфологію, особливо грецьку античну, написано безліч різноманітних робіт. Питання про появу та розвиток різних міфів вивчалось з історичної, релігійної, філософської, психологічної історико-літературної точок зору. У нашій роботі ми розглянемо історію визначення грецької античної міфології.

Міфологія – це сукупність міфів про героїв, богів, міфологічних персонажів, які, на відміну від казки, розглядаються як розповіді про події не казкових, а тих, що відбуваються дійсно. У суспільстві під міфологією стала розумітися і наука, яка вивчає міфи.

Міфологія є тісним сплетенням міфу та культових обрядів. Міф представляє історично першу форму свідомості, дає уявлення про світогляд, світосприйняття, свідомість первісної громади, а пізніше і особи в античний час.

У ХХ ст., як писав Т. Вінник, міф «отримав стільки ж визначень, скільки налічується авторів, які міркують над міфом, що живописують найнесподіваніші його відображення в соціумі»

Як слушно зауважив В. М. Найдиш, поле емпіричних і теоретичних досліджень міфу в ХІХ–ХХ століть підходів до визначення поняття «міф» стало так багато, що охопити їх – завдання, «посильне, мабуть, лише для цілого дослідницького колективу» [26, с. 234].

Історія становлення поняття міфу починається з грецького *μῦθος*, що часто згадується в літературі, яке перекладається як «слово». Це стало загальним місцем багатьох робіт з міфології, що не одержує аналізу в подальших міркуваннях авторів. Але також перекладається і *ἔπος* «епос» і *λόγος* «логос», які повністю не були синонімічні. Більше того, здебільшого вони використовувалися в різні історичні періоди: логос у мові Гомера зустрічається лише тричі, але майже не вживається слово міф, замінене логосом у творах філософів-стоїків ІV–ІІІ століть до н. е., які розробляли вчення про слово. З цього приводу А.А. Тахо-Годі писала, що «міф» виражав «узагальнено-смыслову наповненість слова в його цілісності. «Епос» вказує на звукову оформленість слова, на сам процес виголошення. Що ж до «логосу», то він передбачав первинну виділеність і диференціацію елементів, що переходить потім у якусь їхню зібраність. Зважаючи на все, «логос» пов'язаний з розвитком аналітичного мислення і широко вживається в грецькій класиці, не знаходячи собі місця в архаїчні часи, де панував «міф», висловлюючи первинну нерозчленованість та узагальнену цілісність життєвих уявлень»

Як зазначав І.М. Дияконів, міф – це «спосіб масового та стійкого вираження світовідчуття та світорозуміння людини, яка ще не створила собі апарату абстрактних узагальнюючих понять та відповідної техніки логічних висновків»

Сьогодні до поняття «міфологія» включають два значення. У першому - це міфи в їхній певній системній пов'язаності, сукупності (наприклад, антична міфологія). У другому – міфологія наука, яка вивчає міфи та їх походження, специфіку відображення у них дійсності [45, с. 12].

Міф вважається історично першою формою пізнання світу. Міфологія була образно-художнім способом пізнання та пояснення різних явищ життя людей і природи, взаємовідносин космічного і земного. Така форма пізнання світу здійснювалася через уподібнення сил природи живим істотам. Таким чином, міфологія була орієнтована на гармонізацію природи, суспільства і людини, осмислення фундаментальних антиномій людського буття.

Особливість міфології полягає у відсутності її націленості на виявлення об'єктивних закономірностей світу. Функція міфу – забезпечення зв'язку природи та людини. Добудувати ідеальними міфологічними образами реальні родові відносини в громаді, заповнюючи «провалля» людиною та природою, дозволяє нерозділеність надприродного та реальності.

Міф також постає і як якоесь особливе пояснення світу, далеке минуле, яке відрізняється від сучасного та сьогодення якісно. З іншого боку, міф – це зразок, модель сучасних подій.

Таким чином, міфологічне простір є частиною світу, простором родового життя, в якому став формуватися і функціонувати рід зі своїм родоначальником, певним тотемом, якого виступала тварина, рослина, неорганічний предмет.

У сучасній культурі мотиви, сюжети, образи давньогрецьких міфів знайшли своє відображення у культурі, літературі, мистецтві, у термінології багатьох наук використовують міфологічні імена. Як і будь-який процес, міфотворчість не відрізняється однорідністю та статичністю та має кілька етапів свого розвитку.

Формування міфології відбувалося на оповідях критомікенської епохи, і мало кілька етапів розвитку:

- найдавніший, доолімпійський, хтонічний

До особливостей міфології відносять:

- наявність смертних людей і безсмертних богів як двох основних категорій міфологічних образів;
- роль тварин у системі міфологічних уявлень;
- неперенасиченість міфології метафізичними міркуваннями;
- наявність фрагментів стародавніх уявлень у сюжетах окремих міфів;

- встановлення смислового та хронологічного зв'язку між елементами, що становлять основу міфу;
- відведення важливої ролі історичним та географічним особливостям у міфології.

В епоху еллінізму грецька міфологія вплинула на культуру багатьох держав. Не уникнув її впливу і Рим. Надалі, коли християнство вже стало офіційною релігією, імператор Юліан (IV століття) спробував використати язичницьку систему, народжену в Стародавній Греції, для боротьби з новими релігійними переконаннями.

Навіть у часи Середньовіччя, коли церква розцінювала богів як демонські сили, ці легенди продовжували жити і збереглися до настання епохи Відродження. Міфологія стала невичерпним джерелом натхнення для європейських художників, а образи богів і героїв розглядалися як благородне і прекрасне.

З їхньою допомогою людство намагалося скинути середньовічні пута і звернути увагу на свої особисті права.

Представляючи міфологічні образи як ідеал, поети і художники водночас наділяли їх рисами, властивими людині з її бурхливими почуттями і пристрастями («Венера і Адоніс» У. Шекспіра).

XVII століття трактував сюжети міфології з погляду абсолютної монархії (трагедії Ж. Расіна, П. Корнеля, твори М. Буало) [50, с. 38].

Салонне мистецтво XVIII століття використовувало міфи для створення творів легкого, витонченого жанру. Які мали вигляд жартівливих, кілька непристойних анекдотів, вони розповідали про пригоди богів і героїв. Найчастіше головними персонажами ставали Амур і Діоніс (Вакх).

Коли в мистецтво прийшов романтизм, міфологічні сюжети почали трактуватися відповідно до глибоких людських пристрастей (твори німецького письменника Г. Клейста). Часто вони ставали символами революційної боротьби (поезія англійця П. Б. Шеллі).

Наприкінці XIX століття головний інтерес становила не художня сторона міфологічних образів, їх краса і пластика, а стихійні екстази (філософія Ф. Ніцше).

Інтерес до міфології не згасає й у наші дні. Виявився він ще в античний час. Деякі давньогрецькі та давньоримські філософи у V столітті до н. е. стали займатися тлумаченням міфів, розглядаючи їх як алегоричні вчення, як алегорії абстрактних понять, якостей, явищ природи.

Зокрема, як моральні повчання тлумачилися міфи, що описують порушення богами подружньої вірності, після чого описувалися різні катастрофічні наслідки, до яких призвела така поведінка бога чи богині. З філософсько-символічної точки зору інтерпретував міф Платон. Епікур та його послідовники вважали, що міфи створювалися на основі природних фактів для відвертої підтримки правителів та жерців. Повсюдне прийняття у Європі християнства значно змінило сприйняття античної міфології. Античних богів у перші століття існування християнства сприймали як злих демонів, які протистоять спільному, істинному для всього людства Богу.

В епоху Відродження інтерес до міфології виник знову. У різних художніх творах знайшли своє відображення міфи про давньогрецьких богів та героїв. Як і раніше, переважало алегоричне тлумачення міфів, що знайшло своє відображення у творах Боккаччо, Ф. Бекона, інших авторів.

Італійський філософ Дж. Віко у своєму трактаті від 1725 р. розробив глибоку філософію міфу, в якій у міфах проявляється античність як поетична епоха. Міфологія, на його думку, є «божественною поезією», своєрідність якої пояснюється специфічними формами первісного мислення, яке виражене у чуттєвій конкретності, багатстві уяви, емоційності, наділенні предметів навколишнього світу людськими властивостями, оповідальності тощо. У філософії Дж. Віко знайшли своє відображення зачатки практично всіх основних підходів в осмисленні міфології.

Вольтер, Д. Дідро, Ш. Монтеск'є, Б. Фонтенель та інші представники Франції епохи Відродження розглядали міфологію як продукт невігластва.. У цьому Б. Фонтенель зазначив наявність типологічного подібності міфів первісних племен і

С

т

а

р

о

Німецький філософ І. Г. Гейдер представив як перехідний ступінь між просвітницьким та романтичним поглядом на міфологію. Міфи – це джерело народної мудрості та частина поетичних багатств, створених народом, у яких важливу роль відіграє національний колорит.

Г. Гейне зробив одну з перших спроб наукового осмислення міфології. Він вважав, що у міфах виражено прагнення древньої людини зрозуміти навколишній світ, т. к. у нього ще не було сформовано абстрактне мислення, що дозволяє пояснити явища природи, що викликають у нього релігійні почуття. Міфотворчість дозволяло активізувати уяву, уявити у фантастичних образах реальну дійсність, висловити її у словесній формі.

В епоху романтизму багато митців розглядали міф як естетичний феномен. У Ф. В. Шеллінга здобула своє завершення романтична філософія міфу. Міфологія, у його філософському вченні, постає у вигляді проміжної ланки між мистецтвом та природою. Політеїстична міфологія – це процес обожнювання, у вигляді фантазії, природних явищ, символіка природи. Таким чином, епоха романтизму характеризується переходом до символічної інтерпретації міфу.

Ф. В. Шеллінг, порівнюючи християнську, давньосхідну та античну міфологію, оцінив давньогрецьку міфологію як «найвищий прототип поетичного світу». Міфотворчість, на його думку, продовжується у мистецтві та п

е Міфологічне мислення древніх римлян та греків мало особливу логічну і психологічну своєрідність, а міфотворчість було символічною мовою, за допомогою якої відбувався опис навколишньої людини світу. На цей час вироблено безліч підходів до вивчення, у тому числі й грецької, міфології. Аналіз ролі міфу у житті суспільства було зроблено ще найдавнішими греками. Загалом, можна вважати, що протягом тривалого часу в науці не вироблено єдиної теорії міфу, у зв'язку з чим ця проблема продовжує залишатися предметом для філософського осмислення.

є

т

ь

с

я

1.2. Грецька антична історіографія

Грецька антична історіографія є важливою складовою історичної науки та літератури. Вона починається зі Східної Міської історії Геродота, який вважається "батьком історії". Його твір "Історії" описує події, вірування та культури різних народів світу. Також видатним грецьким істориком був Фукидід, автор "Історії Пелопоннеської війни", яка представляє собою перший сучасний науковий підхід до історії, з фокусом на політичних та військових подіях. Також варто відзначити інших грецьких істориків, таких як Геродіан, Ксенофонт, Полібій, які також залишили важливий внесок у грецьку античну історіографію [18, с. 28].

Грецька антична історіографія відіграла важливу роль у формуванні історичної науки та літератури. Грецькі історики вивчали і розкривали історію Греції, а також інших цивілізацій, зокрема Персії. Один з найвідоміших грецьких істориків - Геродот, відомий як "батько історії", написав "Історії", де описав персидські війни та культури різних народів. Інший відомий грецький історик - Фукидід, автор "Пелопоннеської війни", описав конфлікт між Афінами та Спартою в 5 столітті до н.е. Також варто відзначити й інших грецьких істориків, таких як Гераклід Тіринтський, Іродот Сікельот, і Ксенофонт. Грецька антична історіографія відображала широкий спектр тем та методів, і вплинула на подальший розвиток історичної науки.

Грецька антична історіографія відзначалася не лише описом історичних подій, а й вивченням причинно-наслідкових зв'язків та аналізом політичних, соціальних та культурних аспектів життя давньогрецьких міст-держав. Історики, такі як Геродот та Фукидід, прагнули зрозуміти сутність та визначні моменти в історії, що дозволило їм розкрити значення та вплив подій на формування суспільства та політичних структур. Вони також використовували свої твори для поширення моральних та політичних уроків, використовуючи історичні приклади як інструкції для майбутніх поколінь.

Грецька антична історіографія була важливим засобом передачі знань і відомостей про минуле. Вона охоплювала різні аспекти життя, від легендарних

часів до своєї сучасності. Грецькі історики також використовували різні жанри та підходи до письма історії, включаючи наукові дослідження, реторичні розповіді та біографії визначних особистостей.

Історія Стародавньої Греції набуває важливого значення в європейській історичній науці. Цьому сприяло кілька причин. Одне з них — досягнення класичної філології та методів джерелознавчого аналізу, що отримали найяскравіший вираз у роботах англійця Р. Бенлі, німецьких вчених Ф. Вольфа та Г. Б. Нібур. Вони стали фундаторами історико-критичного методу в європейському джерелознавстві. Їх майстерний аналіз структури та змісту низки збережених джерел. Вольф виявив різні хронологічні верстви гомерівських поем, дав своє вирішення питання про авторство, внутрішню єдність і протиріччя в поемах, показав вплив усної традиції та час запису поем; Нібур зумів виявити в римській пізній традиції сліди ранніх документів і за ними провів блискуче відновлення найдавнішої римської історії) заклав основи наукового джерелознавства і уможливив повноцінну розробку різних періодів грецької історії.

Плідна дія на розробку грецької історії мала також можливість введення в науковий обіг все більшої кількості джерел, насамперед археологічних та епіграфічних. Після звільнення території Греції від турецького ярма та утворення незалежної грецької держави (1830 р.) до Греції були направлені численні та щедро фінансовані археологічні експедиції низки країн Європи (особливу активність виявляли Франція та Німеччина), які займалися описом руїн, що збереглися, найважливіших центрів давньогрецької культури і в ряді місць почали їх розкопки. Історія Древньої Греції викликала велику увагу не лише фахівців-античників, а й широких громадських кіл Європи

Найбільш інтенсивна розробка історії Стародавню Грецію XIX в. йшла у Німеччині. Основи наукової історії античного мистецтва було закладено німецьким ученим І. Вінкельманом, який у 1764 р. випустив видатну працю «Історія мистецтва давнини». У цій роботі пам'ятки античного, насамперед грецького мистецтва були вивчені, класифіковані за різними історичними періодами, виявлено історію різних

стилів. Вінкельман розглядав мистецтво як органічну частину грецького суспільства.

Традиції І. Вінкельмана, Ф. Вольфа, Г. Б. Нібура продовжили інші німецькі вчені XIX ст. А. Бек почав збори та видання зведеного корпусу грецьких написів (1825-1859). На основі ретельного аналізу слабкого матеріалу написів він зробив дослідження економічної історії Афін. Його учень К. Мюллер звернув увагу на історію окремих міст і племен (дорійців, о. Егіни та ін), грецьку міфологію та класичну археологію. Помітний слід у європейській науці залишив І. Дройзен, який першим звернувся до систематичного дослідження останнього періоду давньогрецької історії, який розпочався після походів Олександра Македонського на Схід і тривав до I ст. до зв. е. Він назвав його елліністичним («Історія еллінізму» у 3 т., 1833-1843). Тим самим було розсунуто рамки грецької історії майже три

с
т Працею, що узагальнює конкретні дослідження багатьох німецьких учених, отала робота Е. Курціуса «Грецька історія» (у 3 т., 1852—1867), в якій історія Греції була дана в історико-культурному сучасному капіталізмі — поняття загалом ідентичні, обидва є вищим етапом у розвитку культури усередині свого циклу.

Однак, незважаючи на методологічну кризу, що охопила науку, вивчення давньогрецького суспільства тривало. Особлива увага наприкінці XIX – на початку XX ст. приділяється дослідженню соціально-економічних відносин у давнину. Одна за одною виходять роботи німецьких істориків Ед. Мейера, К. Бюхера, Ю. Білоха, Р. Пельмана, Г. Глотца. У роботах Мейера, Пельмана знайшла крайні форми прояву модернізаторська концепція соціально-економічних відносин Стародавньої Греції, причому розквіт грецької цивілізації, найвищі досягнення грецької культури у V—VI ст. до зв. е. пов'язувалися з проникненням капіталістичних відносин у давньогрецьке суспільство. Навпаки, у працях К. Бюхера підкреслювався низький рівень розвитку грецької економіки, виявлялися натуральний характер античного господарства, скромні можливості стародавнього виробництва, бідність грецького суспільства [21, с. 44].

Відкриття в Єгипті величезної кількості (понад сотні тисяч) різних документів, написаних на папірусі, і успіхи в їхній обробці сприяли активним дослідженням історії елліністичного часу. На основі вивчення цих документів створюються багатотомні дослідження з історії всього світу еллінізму, такі, як праці Б. Нізе, Ю. Керста, Дж. Магаффі, з історії окремих країн — елліністичного Єгипту (роботи А. Буше-Леклерка, У. Вількена), з історії Селевкідів (роботи А. Буше-Леклерка, Е. Бівена). За новими документами вивчаються багато сторін елліністичних суспільств (економіка, соціальні відносини, державність, культура), хоча загалом у буржуазній історіографії еллінізм розглядається передусім синтез давньогрецьких і давньосхідних політичних і культурних інститутів, і переважна увага приділяється опису політичної та культурної історії.

Вивчення історії Стародавню Грецію на теренах Радянського союзу та переважно України почалося ще XVIII в. Знавцями грецької історії були М.В. Ломоносов, Олександр Тарновський, які часто використовували у своїх працях багато відомостей давньогрецьких авторів. Тарновському належить переклад творів однієї з відомих французьких просвітителів Р. Маблі «Роздуми про давньогрецьку історію» (1773). У своєму творі "Пісня історична" він дав ескізний виклад головних подій грецької історії. Великим фахівцем європейського масштабу був запрошений для роботи німецький вчений Г. Байер. Він видав низку праць з історії Ахейського союзу, Греко-Бактрійського царства, взаємин грецьких к

о Велике захоплення античної, передусім давньогрецької, спостерігається у першій половині XIX ст. Дмитро Яворницький у 20-х роках XIX ст. видав у 26 томах у перекладі багатьох давньогрецьких авторів. Н. Гнедич та В. Жуковський подарували публіці чудові переклади чудових поем Гомера «Іліада» та «Одіссея». У першій половині XIX ст. почалися розкопки деяких грецьких колоній (особливо йдалими були розкопки курганів у районі Керчі). Основоположником професійної школи вивчення історії Стародавню Грецію став професор Петербурзького Університету М.С. Куторг. Сферою його наукових інтересів було вивчення Аттики, передусім афінської демократії в архаїчний та класичний періоди. Прибічник

в

н

і

критичного методу використання джерел, Куторга в 30—50-х роках провів глибоке дослідження найважливіших проблем афінської історії: найдавнішої племінної організації та виникнення перших станів, соціальної структури афінського суспільства, зокрема становища рабів і відпущеників, він показав зв'язок політичного розвитку та соціально-економічного прогресу в Аттиці. Ще до Фюстеля де Куланжа Куторг розпочав вивчення афінського поліса як громадянської громади. Роботи Куторги були перекладені французькою та німецькою мовами, вони заклали основи наукової історії та стали видатною подією

в М. С. Куторга був водночас творцем цілої школи фахівців з історії. Серед його учнів особливо плідною була діяльність В.Г. Василівського. Новаторським була праця Василівського «Політична реформа та соціальний рух у Стародавній Греції в період її занепаду», в якому він докладно розглянув нові для європейської науки проблеми соціальної боротьби в грецькому суспільстві III ст. до н. е. Василівський був засновником цілого напрямку науки про давнину, пов'язаного з ретельним аналізом дедалі більшого епіграфічного матеріалу, і вважається батьком радянської епіграфічної школи. Василівський прагнув поставити вивчення історичних проблем на строго фактичну основу, виявити всі достовірні частини античної традиції. Його невеликі за обсягом статті уточнили багато різних датувальних та подій грецької історії V-III ст. до зв. е. і міцно увійшли до наукового побуту. У своїй дисертації про найдавніший період історії Сицилії. Василівський дав зразки історико-критичного дослідження літературної традиції, відокремивши сумнівні

в
т Учні Василівського В. В. Латишів та С. А. Жебелів гідно продовжили діяльність свого вчителя з вивчення давньої історії. В. В. Латишів зробив капітальне видання в трьох томах всіх грецьких і латинських написів, знайдених у Північному Причорномор'ї. На основі скрупульозного аналізу цих написів він зайнявся розробкою проблем державного управління у грецьких колоніях, в Ольвії, Херсонесі, Боспорському царстві, заклавши основи вивчення їхньої політичної історії.

а

ф

в

Різностороннім дослідником був С.А. Жебелів. Його основні праці присвячені вивченню тих періодів грецької історії, які отримали достатнього відображення в літературній традиції. Йому довелося відновлювати їх за розрізненими написами та всіма наявними джерелами. Саме за цими мізерними матеріалами він відтворив історію елліністичних Афін та історію Балканської

Г
р Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. в науці склалося кілька наукових напрямів, кожен з яких робив акценти на тих чи інших сторонах історичного процесу.

Зелінський активно займався вивченням різних аспектів грецької релігії та культури. Результатом цих занять була публікація чотиритомної праці «З життя ідей» (1905-1907, 1922). Зелінський був прихильником ідеалістичного спрямування і розглядав панівні у Греції ідеї, духовну культуру і насамперед релігію як основу

п
р Як і в ХІХ ст., активно вивчалася історія грецьких колоній Північного Причорномор'я та їхніх взаємин із навколишніми кочівниками, насамперед зі скіфами. Окрім Латишвіа та Жебеліва цими проблемами багато займався Ігор Шараневич про взаємини Херсонесу та Римської імперії. Величезний матеріал з історії грецьких колоній Північного Причорномор'я було видобуто археологічними розкопками в Ольвії, які проводив Б. В. Фармаківський у Херсонесі.

н Багатогранну наукову діяльність із вивчення давньогрецької історії та культури проводив Ф. Г. Міщенко. Йому належать чудові переклади творів Геродота, Фукидіда, Полібія і Страбона. Він займався історією суспільної думки древніх греків, зокрема простежив зародження раціоналізму в Греції, цікавить його характеристики політичних установ і державного устрою, особливо в часи елінізму. Нарешті, він видав цікаві роботи про торгові взаємини між Афінами та Боспором у ІV ст. до зв. е. і про відносини між грецькими містами та скіфами.

І У цілому наука внесла цінний внесок у європейське антикознавство, збагатила світову науку багатьма серйозними дослідженнями з історії Стародавню Грецію.

Ц

І

а

Грецька антична історіографія також відображала різноманітні культурні та політичні погляди та конфлікти свого часу. Історики зазначали вплив великих подій на суспільство та індивідуальні особи, а також аналізували причини виникнення конфліктів і змін у політичних системах.

1.3. Римська антична історіографія

Римська антична історіографія — це область історичної науки, яка вивчає методи, джерела та творчість істориків, які працювали в Римській імперії. Вона охоплює різні періоди і стилі написання історії, від ранніх римських хроністів до великих істориків імперської епохи, таких як Тіт Лівій, Саллюстій, Тацит та Цицерон. Римські історики висвітлювали події, політичні конфлікти, війни, культурні зміни та соціальні аспекти життя імперії, а також звертали увагу на моральні та етичні аспекти влади та суспільства. Їхні твори залишаються важливими джерелами для сучасних істориків і вивчаються як класичні тексти.

Римська антична історіографія та історики, які її вивчали, цікавилися різними аспектами історії Римської імперії, від ранніх легенд про заснування міста Рим до подій свого часу. Вивченням цих творів займалися історики, археологи, класичні філологи та дослідники античності. Їх аналізи допомагали краще зрозуміти

Римська антична історіографія була різноманітною і включала різні підходи до письма історії. Наприклад, деякі історики, такі як Тіт Лівій, ставили акцент на хронологічну послідовність подій та їхні причини та наслідки, в той час як інші, наприклад, Саллюстій, акцентували увагу на психологічних аспектах та характерах політичних діячів. Ця різноманітність зробила римську історіографію багатозоровою та цікавою для вивчення.

Ще однією важливою особливістю римської античної історіографії є використання різних джерел та методів дослідження. Римські історики зверталися до різноманітних джерел інформації, таких як публічні записи, документи, свідчення очевидців, легенди та міфи, щоб створити свої наративи про минуле.

с

о

п

Вони також використовували аналіз і критичне мислення для оцінки достовірності цих джерел і побудови об'єктивних розповідей про історичні події.

Римська антична історіографія також відображає розвиток самого жанру історії як такого. Вона пройшла від простих хронік до складних аналізів і подання історії як науки. Це відбувалося під впливом розвитку культури, політики та соціальних змін у Римській імперії.

Деякі з визначних істориків, які вивчали римську античну історіографію, включають в себе науковців таких дисциплін, як історія, класична філологія, археологія та культурологія. Вони досліджували твори Лівія, Цицерона, Тацита та інших римських істориків, а також аналізували археологічні рештки та інші джерела для кращого розуміння історії Римської імперії.

Римська антична історіографія відображає не лише події, а й соціокультурні та політичні уявлення свого часу. Вона включає як розповіді про війни та політичні події, так і аналіз соціальних та економічних аспектів життя Римської імперії. Дослідники аналізують ці твори, щоб отримати краще розуміння того, як римляни сприймали світ навколо себе та своє місце в історії.

Історична наука розвивалася під впливом таких потужних течій у суспільній думці, як класична німецька філософія, особливо теорія об'єктивного ідеалізму Гегеля, англійська політична економія, зокрема аналіз капіталістичної економіки Д. Рікардо, і французькі соціалістичні концепції, що отримали свій найбільш

с Одним із видатних істориків і найбільшим фахівцем у галузі римської історії був Георг Бартольд Нібур, професор університетів у Берліні та Бонні (1776—1831). Нібур є творцем історико-критичного методу, на основі якого історична наука працює досі. З погляду Нібура, будь-яке джерело несе в собі позитивну інформацію, яка може бути прихована під різними переробками та подальшими тлумаченнями. Тому завдання історика у тому, щоб очистити джерело від наявних йашарувань, відкрити історично достовірне, справжнє ядро. Свій підхід до джерел та джерельної критики Нібур блискуче продемонстрував на розборі легендарної традиції про виникнення Риму. Нібур знайшов у ній достовірне ядро", зокрема, він

р

о

я

вважав, що римська традиція про ранній Рим заснована на найдавніших піснях, в яких міститься реальна інформація про ранній Рим. У своїй праці "Римська історія" (т. I-III, 1811- 1812) Нібур дав як зразки критики джерел, він запропонував також

Нібур малює картину розвитку римського суспільства від родового ладу до державного, заснованого на територіальних засадах. У ході цього розвитку важливу роль грає боротьба плебеїв з патриціями, а в ній Нібур намічав лінію протистояння дрібного та великого землеволодіння. Ряд положень Нібура: родовий устрій як вихідний осередок історичного розвитку римлян, а також інших народів, виникнення Риму з різних етнічних елементів, трактування походження патрицій і плебеїв (теорія «первісного громадянства патрицій»), роль законодавства Сервія Тулія у розвитку римської держави відкриттями у сфері ранньої римської історії.

Одним із найбільших істориків Стародавнього Риму був М. Дюро де ла Малль. З його численних робіт (дослідження про військове мистецтво древніх, про античну Африку) особливе значення у науці набула «Політична економія римлян», написана під впливом школи англійської політекономії. Автор зібрав та опрацював великий фактичний матеріал з аграрних відносин, включаючи організацію праці та робочої сили. Досліджено метричну та монетну систему, ціни на товари, робочу силу та рабів, римські цензи, земельний кадастр. Ціла книга (кожен том складається з двох книг) присвячена вивченню різних категорій населення Італії та провінцій, співвідношенню вільного та рабського населення. Автор приходить до висновку про рабовласницький характер виробництва і всього життєвого укладу стародавніх римлян і на кшталт поширених у Європі того часу антирабських настроїв

Вчені стали широко застосовувати порівняльно-історичний метод, коли для вивчення слабоосвітлених у джерелах періодів тієї чи іншої країни використовувався матеріал інших країн, що знаходяться на тій самій стадії історичного розвитку. Наприклад, американський дослідник Г. Морган використав дані про родовий устрій племен американських індіанців ірокезів для відтворення

ц

і

р

и

відповідних стадій життя гомерівських греків та римського суспільного устрою царської епохи.

Чільне місце в історіографії про античність, у тому числі Стародавнього Риму, займали вчені Німеччини. Найбільше значення у дослідженні римської історії мала багатогранна діяльність Теодора Моммзена. Наукова творчість Моммзена розвивалося у кількох напрямках, й у кожному їх роботи зіграли значної ролі задля її подальшого розвитку науки. Йому належить публікація грандіозних, зразково виданих зборів римських написів: «Корпус римських написів» у XV фоліантах під його керівництвом видано юридичні пам'ятки: «Corpus juris civilis», Кодекс Феодосія та ін. ним була ретельно вивчена історія римського державного устрою як системи (народні збори, сенат, магістратури та ін) у зв'язку з еволюцією

и Помітним явищем англійської та європейської історіографії про Стародавній Рим була багатотомна праця Ч. Мериваля "Історія римлян в епоху Імперії". Робота Мериваля значно доповнювала дослідження німецьких фахівців, зосередили свої зусилля головним чином вивчення Римської республіки. Мериваль, шанувальник кильної держави, говорить про благодійність монархії і у своїй праці наполегливо проводить думку про позитивну роль римської імператорської влади для розвитку суспільства та культури, про розквіт античної цивілізації при Імперії, хоч і наголошує на деспотизмі окремих імператорів.

Особливістю радянської та здебільшого Української історіографії є інтерес до соціально-економічним проблемам римської історії, і насамперед до аграрного митання, викликаний неоднозначною реакцією російського суспільства на звільнення селян від кріпацтва в 1861. У роботі Володимира Кубійовича «Про долю землеробських класів у Римі», в монографіях П. Комаровського «Нариси Риму у фінансових та економічних відносинах». Олексія Толочко «Рабська обробка землі», В. Запольського «Брати Гракхи та їх законоположення» П. Г. Виноградова «Походження феодальних відносин у лангобардській Італії» піддали дослідження нові для європейської науки сюжети — соціально-економічні і передусім аграрні

в

в

д

н

У джерелознавстві посилюється критичне ставлення до джерел, яке переростає в гіперкритицизм, що найяскравіше проявився в галузі вивчення найдавнішої римської історії. Найбільш яскравим представником крайнього скептицизму став італійський вчений Е. Пайс, який розвивав погляди про суто вигаданий характер традиції про найдавніший Рим і починав достовірну історію Риму лише з III ст. до н.е. Зростає інтерес до соціальних відносин у Стародавньому Римі. У працях Р. Пельмана («Історія античного комунізму та соціалізму»), Р. Ферреро («Веч і падіння Риму»), взаємини різних соціальних прошарків та їх боротьба становлять свого роду основу історичного процесу, що розглядається ними в модерністському плані як той, що має багато спільного із сучасним ним життям кінця. Р. Пельман приходять навіть до висновку про появу соціалістичних і комуністичних навчань у Стародавній Греції та в Стародавньому Римі, а разом з ними і запеклої класової боротьби між пролетаріатом та буржуазією, що призводить до загибелі античної цивілізації. Незважаючи на модерністське тлумачення соціально-економічних процесів у давнину, сам інтерес до їхнього дослідження розширив проблематику давньоримської історії, сприяв розвитку

у Загалом вітчизняні історики ведуть дослідження різних проблем античної, у тому числі давньоримської, історії на кшталт сучасних методологічних та концептуально-методичних підходів і водночас спираються на найкращі традиції вітчизняної історіографії.

н Деякі сучасні дослідники римської античної історіографії також звертають увагу на історичні методи і підходи цих істориків, вивчаючи, як вони інтерпретували події та створювали свої наративи. Вони також досліджують вплив римської історіографії на подальші епохи та культури.

і Сучасні дослідження римської античної історіографії також звертають увагу на взаємовідносини між різними істориками та їхніми політичними та соціальними контекстами. Дослідники також аналізують різноманітні жанри та стилі письма в римській історіографії, розкриваючи їхні особливості та значення для розуміння історії Риму та римської культури.

і

о

г

Висновки розділу 1

Підсумовуючи вищенаписане, можна сказати, що антична історіографія має великий вплив на сучасність. Велика кількість дослідників вивчали цей період, та

н
а
п
и

с   За останні роки було опубліковано також багато перекладів творів античних авторів, що виходили у світ і окремими виданнями та у додатках.

Всі роботи фахівців з античної історії, і монографії та окремі невеликі дослідження, як правило, пройняті прагненням вивчити історичне життя еллінського та елліністичного світу з позицій справді наукової методології та у різноманітних броях цього життя вловити дію загальних закономірностей, що визначають хід і аюдства. Подібні наукові дослідження можливі лише на основі поглибленого, конкретного вивчення, а також (якщо це можливо) та комплексного використання літературних, документальних, археологічних та нумізматичних джерел.

т   Успіхи учених у вивченні античності знайшли свій відбиток у загальних працях і роботах з історії стародавньої Греції, стародавнього Риму оглядового і навчального характеру. Історія стародавньої Греції та періоду еллінізму розглядається під кутом зору закономірного розвитку всесвітньо-історичного процесу в цілому. Автори зазначених мною праць прагнули викласти соціальну, економічну, політичну та культурну історію древніх греків та римлян на основі вчення класиків марксизму-ленінізму про історичні формації, критичну переробку впадщини буржуазної науки, а також широке використання досліджень істориків та нового фактичного матеріалу.

х   Розділ про загальну античну історіографію надає можливість краще зрозуміти еволюцію історичної думки в античному світі. Загальні висновки можуть включати розгляд основних думок, методів дослідження та важливих тенденцій,

р
а
и

що вплинули на формування історичної науки. У розділі про загальну античну історіографію можна виявити ключові аспекти та тенденції в підходах до написання історії в античному світі. Це може включати розгляд різних концепцій часу, персонажів та подій, а також аналіз ролі історії у суспільстві та політиці давніх цивілізацій. У розділі про загальну античну історіографію можна також проаналізувати вплив релігійних, політичних та культурних установ на формування історичних наративів того часу. Також важливо розглянути роль історіографії у формуванні ідентичності та національних міфів у давніх цивілізаціях.

Виявлено, що античні історики відображали не лише події, але й свої власні переконання та політичні погляди. Порівнюючи твори різних істориків, можна побачити, як кожен з них відображав інтерпретації минулого залежно від свого соціального статусу, культурних переконань та політичної ситуації свого часу. Також важливо враховувати, що античні історики не мали доступу до сучасних методів і джерел дослідження, що ставило певні обмеження на об'єктивність їхніх творів. Тим не менш, дослідження античної історіографії допомагає нам краще зрозуміти сутність інтерпретації минулого і її вплив на сучасну історичну науку.

Загальна антична історіографія демонструє різноманітність підходів до написання історії у різних частинах античного світу. Вона відображає багатоаспектність історичного мислення і свідомості того періоду, що включає в себе відображення політичних, релігійних, соціальних та культурних аспектів життя. Також важливою є роль античної історіографії у визначенні самої концепції історії як дисципліни та її місця у суспільстві.

Додатковий аспект загальної античної історіографії полягає у розгляді впливу цих історичних творів на подальший розвиток історичної думки. Багато ідей, концепцій та методів, вперше висловлених у творах античних істориків, вплинули на розвиток історії як науки впродовж століть. Такий вплив може бути помітним як у середньовіччі, так і в епоху Відродження та пізніше.

Інший важливий аспект античної історіографії - це розуміння її значення для формування ідентичності та колективної пам'яті давніх цивілізацій. Історичні

нарлативи, створені античними істориками, допомагали суспільству впорядковувати своє минуле, засвоювати цінності та ідеали, а також утверджувати своє місце у світі. Таким чином, антична історіографія відіграла важливу роль у формуванні культурної та національної ідентичності античних цивілізацій.

Ще одним важливим аспектом загальної античної історіографії є розгляд її взаємодії з іншими гуманітарними дисциплінами, такими як філософія, література, релігія та мистецтво. Історики часто використовували філософські концепції для пояснення історичних подій, а також інтегрували мистецтво та літературу для створення образних нарлативів. Це сприяло багатогранному розумінню історії та її ролі у формуванні суспільства та культури.

Розділ 2

Перші історики, їх праці та роль у становленні історіографії як науки

2.1. Геродот, його біографія та праця «Історія»

Геродот, відомий також як "батько історії", був давньогрецьким істориком, який жив у V столітті до н.е. Його головне творіння - "Історії", що складається з дев'яти книг. Цей епічний твір включає в себе описи культур, народів та історичних подій від початку світу до битви за Марафон у 490 році до н.е. Геродот

подорожував широко та вивчав інші культури, збираючи інформацію для своєї роботи. Його історія була першою спробою створення систематичного наукового підходу до запису історії, хоча він також включав у свої наративи легенди та міфи. Геродот також висловив свої власні думки та переконання щодо природи історичних подій, що робить його роботу багатогранною та захоплюючою для вивчення [22, с. 82].

Геродот – мешканець Стародавньої Греції, «батько історії». Грек став автором першого трактату «Історія», що дожив до наших днів, в якому докладно описав звичаї народів, що існували в п'ятому столітті до нашої ери, а також хід греко-перських війн.. Праці Геродота зіграли значної ролі у розвитку античної культури.

До нас дійшли два ключові джерела інформації про життєвий шлях Геродота: енциклопедія «Суда», створена в другій половині десятого століття у Візантії, та тексти самого історика. Деякі дані у цих джерелах суперечливі.

Загальновизнаною вважається версія про те, що Геродот народився в Галікарнасі 484 року до нашої ери. Це стародавнє місто розташовувалося на території історичної області Карія, на узбережжі Середземного моря в Малій Азії. Місто Галікарнас було засноване дорійцями, поблизу розташовувалося поселення карійців (і дорійці, і карійці є представниками основних давньогрецьких племен). Майбутній давньогрецький історик народився у впливовій та забезпеченій родині Лікса. У молодості Геродот брав участь у політичному житті народу. Він приєднався до партії, що поставила за мету скинути тиранічного правителя Лігдаміда, був вигнаний, якийсь час жив на острові Самос [22, с. 71].

Потім Геродот вирушив у тривалі та численні подорожі. Він побував у Єгипті, Вавилоні, Малій Азії, Ассирії, Північному Причорномор'ї, Геллеспонті, а також об'їздив Балканський півострів від Македонії до Пелопоннесу. Під час подорожей історик робив начерки для свого подальшого творіння.

У сорокарічному віці Геродот оселився в Афінах. У той час він уже читав представникам вищих верств міського суспільства уривки зі своєї «Історії», що й дало дослідникам можливість зробити висновок про те, що начерки були написані

ще під час подорожей. В Афінах історик познайомився і зблизився з прихильниками Перікла – полководця та оратора, якого вважають одним із засновників демократії в Афінах. У 444 році до нашої ери, коли на місці зруйнованого міста Сібаріса було засновано грецьку колонію Фурії, він брав участь у відновленні поселення з руїн [41, с. 91].

Завдяки Геродоту наука збагатилася фундаментальним твором "Історія". Ця книга може бути названа історичним дослідженням. Вона є цікавою розповіддю допитливої, товариської, обдарованої людини, який побував у багатьох місцях і мав у своєму розпорядженні великі знання про сучасників. В «Історії» Геродота поєднуються відразу кілька компонентів:

Етнографічні дані. Історик зібрав значний обсяг інформації про традиції, звичаї, особливості побуту різних племен і народів.

Завдяки «Історії» стало можливим відновлення контурів стародавніх держав станом на п'яте сторіччя до н.е.

Геродот включив до книги дані про історичні події, свідком яких йому вдалося стати.

Автор був обдарованим письменником, якому вдалося створити цікаву та захоплюючу розповідь.

Загалом твір Геродота включає дев'ять книг. У цьому твір прийнято ділити на частини:

У першій частині автор розповідає про Скіфію, Ассирію, Лівію, Єгипет, Вавилонію та ряд інших держав того часу, а також про піднесення Перського царства. Оскільки у другій половині праці автор припускав повісті розповідь про численні греко-перські війни, у першій частині він прагнув простежити віхи історичної боротьби між еллінами та варварами. Через прагнення до подібної єдності, взаємопов'язаності викладу Геродот не включив у твір усі матеріали, що запам'яталися йому з подорожей, а обійшовся обмеженою кількістю. У своїй праці він часто висловлює суб'єктивну думку на ті чи інші історичні реалії [24, с. 73].

Друга частина праці Геродота – це хронологічна розповідь про військове протистояння між персами та греками. Оповідання завершується 479 роком до нашої ери, коли афінські війська взяли в облогу і взяли перське місто Сеста.

При написанні своєї книги Геродот приділяв увагу забаганкам долі та заздощів божественних сил по відношенню до щастя людей. Автор вірив у те, що боги постійно втручаються у природний перебіг історичних подій. Він визнавав і той факт, що особисті якості політичних діячів також є запорукою їхнього успіху. Геродот засуджував правителів Персії за їхню зухвалість, за прагнення порушити існуючий порядок устрою світу, відповідно до якого перси повинні жити в Азії, а елліни – на території Європи. У 500 році до нашої ери відбулося іонійське повстання, через яке Стародавня Греція була залучена в кровопролитну війну. Цю подію автор характеризує як прояв гордині та крайньої необачності [24, с. 73].

Книга перша— "Кліо". У ній розповідається про початок розбрату між варварами та еллінами, наводиться історія древньої країни Лідії, розповідь про афінського політика і мудреця Солона, тирана Пісістрата, історія Мідії та Спарти. У цій книзі Геродот згадує і про скіфів у контексті протистояння з кіммерійцями, а також розповідає про війну між масагетами та персами.

Книга друга — "Евтерпа". У цій частині праці історик вирішив розповісти про історію Лівії та Єгипту, про пігмеї та насамони, про стародавні єгипетські фараони. Тут Геродот виклав легенду у тому, як Псамметих I визначив, що найдавнішим народом у світі є фригійці.

Книга третя – "Талія". У ній наводяться відомості про Аравію та Індію, про грецький тиран Полікрата, а також розповідається про завоювання Єгипту перським царем Камбісом, про повстання магів, змову семи та антиперське повстання, що відбулося у Вавилоні. Книга четверта — "Мельпомена". Тут автор описав народи Скіфії, Фракії, Лівії та Азії, а також виклав відому інформацію про похід перського царя Дарія проти скіфів Причорномор'я.

Книга п'ята — "Терпсихора". У цій книзі акцент робиться вже на події греко-перських воєн. Якщо в попередніх томах автор відводив чимало сторінок під опис етнографічних особливостей народів, то він розповідає про персів у Македонії, про

Іонійське повстання, про настання перського намісника Аристагора до Афін та афінських війн.

Книга шоста — "Ерато". Ключові події з описаних – морська битва «Битва при Ладі», взяття карійського давньогрецького міста Мілета, похід перського полководця Мардонія, похід перських воєначальників Артафрена та Датіса. Книга сьома - "Полігімнія". У ній йдеться про загибель Дарія та сходження Ксеркса (Дарій і Ксеркс були перськими царями), про спроби Ксеркса завоювати Азію та Європу, а також про знакову битву персів і греків в ущелині Фермопили [21. с. 61].

Книга восьма — "Уранія". Цей матеріал описує морську битву при Артемісії, морську битву при Саламін, втечу Ксеркса і прихід Олександра в Афіни.

Книга дев'ята — "Каліопа". У завершальній частині монументальної праці автор вирішив розповісти про підготовку і перебіг битви при Платеях (одного з найбільших битв греко-перських воєн, що відбувався на суші), битві при Меркалі, в результаті якої перському війську було завдано нищівної поразки, і про облогу Сеста.

«Історія» даного давньогрецького мислителя також має назву «Музи», оскільки кожна з її дев'яти частин олександрійські вчені вирішили назвати ім'ям однієї з муз. У процесі роботи Геродот використовував як свої спогади і власне ставлення до подій, а й керувався спогадами очевидців, записами оракулів, матеріалами написів. Щоб реконструювати кожен битву максимально точно, він спеціально відвідував місця битв. Будучи прихильником Перікла, він часто оспівує заслуги його роду.

Незважаючи на віру в божественне втручання, суб'єктивний підхід і обмеженість засобів для отримання інформації в давнину, автор не звів всю свою працю до того, щоб оспівати бій греків за свою свободу. Він також намагався визначити причини та наслідки, до яких призводили їх перемоги чи поразки.«Історія» Геродота стала важливою віхою у розвитку світової історіографії.

Успіх твору історика обумовлений не лише тим, що в одному творі він зібрав безліч фактів про народи та події свого часу. Він також продемонстрував високе

мистецтво оповідача, наблизивши свою «Історію» до епосу і зробивши її захоплюючим читивом як сучасників, так людей Нового Часу. Більшість фактів, викладених ним у книзі, згодом було доведено під час археологічних розкопок. Біографія Геродота дійшла до наших днів лише у вигляді уривчастої інформації, в якій неможливо знайти дані про власну сім'ю вченого, про те, чи була у нього дружина та діти. Відомо лише, що історик був допитливою та товариською людиною, легко сходився з людьми та вмів виявляти разючу наполегливість у пошуку історично достовірних фактів. Геродот імовірно помер 425 року до нашої ери. Місце його поховання невідоме.

2.2. Тит Лівій та його праця «Історія Риму від заснування Міста»

Тит Лівій, або Тит Лівій Патеркул, був відомим римським істориком, який жив у першій половині I століття. Він є автором "Ab Urbe Condita Libri", або "Історії заснування міста", історичного твору, що розповідає про історію Риму від його заснування до часів августівської імперії. Тит Лівій відомий своєю об'єктивністю та деталізацією подій. Його твір є важливим джерелом для вивчення ранньої історії Римської держави. Тит Лівій належить до тієї блискучої плеяди письменників та поетів, мислителів та істориків, яких прийнято відносити до так званого золотого віку давньоримської літератури. Лівій був молодшим сучасником Цицерона, Саллюстія та Вергілія, старшим – Овідія та Проперція, майже ровесником Горация та Тибулла. Лівій писав діалоги суспільно-філософського змісту, трактати з риторики, але всі вони безповоротно зникли, і світова слава його заснована на єдиному творі, який зберігся далеко не повністю і який за традицією прийнято називати «Історія Риму від заснування Міста». У своєму первісному вигляді ця праця охоплювала події римської історії від легендарних її витоків до громадянських воєн та встановлення імперії, тобто епохи, сучасником якої був автор. Зі 142 книг, що становили грандіозну епопею, до нашого часу дійшло 35 книг - з першої по десятку і з двадцять першої по сорок п'яту, що висвітлюють події до 293 і з 219 до 167 до н.е. Про зміст інших книг відоме уявлення дають створені ще

в давнину короткі їх виклади - "періохи", або "епітоми". Незважаючи на те, що більша частина цих творів не збереглася до наших днів, вони були дуже важливим джерелом для подальших істориків. Також важливо відзначити, що Тіт Лівій відіграв значну роль у викладі подій, пов'язаних із ранньою історією Римської республіки та імперії. Він надавав не лише хронологічний опис подій, а й аналізував їх причини та наслідки, що дозволило йому створити цінне джерело для вивчення римської історії та культури [28, с. 41].

Праця Лівія була оцінена як один із найвищих проявів римської духовної культури вже сучасниками – захоплені відгуки про нього тягнуться через усю епоху ранньої Римської імперії. Історична оцінка та значення Лівія для наших днів базуються на трьох моментах.

По-перше, за всіх очевидних недоліків, які у світлі сучасних наукових вимог виявляються у праці Лівія (відсутність аналізу соціально-економічних процесів, некритичне компілювання даних попередніх істориків, майже повна неувага до справжніх документів, некомпетентність в описі військових дій), він тим не менше менш залишається головним джерелом з історії республіканського Риму. Більшість фактів, що повідомляються Лівієм, знаходять пряме чи опосередковане підтвердження в інших джерелах і можуть вважатися цілком надійними. Жодна людина – чи то професійний історик чи аматор, – бажаючий уявити собі історію Риму епохи царів, Ранньої та Середньої республіки, не може обійтися без твору Лівія.

По-друге, при всій одноманітності та стомлюваності багатьох пасажів «Історії Риму від заснування Міста», де перераховуються обрані на цей рік магістрати, описуються молебні богам або повторюються стандартні картини битв і облог, книга загалом має величезну силу художнього впливу. В античну епоху Лівія цінували насамперед за риторичну досконалість оповідання. Передати це через дві тисячі років у перекладі, тим більше виконаному багатьма перекладачами, вдається далеко не завжди. Але, читаючи справжню книгу, сучасний читач безперечно відчує ще один бік знаменитого Лівієвого красномовства: його майстерність у створенні образів – як людей, так і подій. Протягом багатьох століть

у духовне надбання кожного культурного європейця входять створені Лівієм яскраві образи людей тієї епохи – Брут, Ганнібал, старий Катон, Фабій Максим, уяву вражають виконані глибокого драматизму сцени самогубства Лукреції, розгрому римлян у Кавдинській ущелині тощо. Неможливо уявити собі європейську культурну традицію і без промов – трибуна Канулея до народу, консулярія Фламініна до еллінів, полководця Сципіона до легіонів і багато чого іншого.

По-третє, Лівій – більшою мірою, ніж будь-хто інший з древніх авторів – творець хрестоматійного величного та ідеального образу древнього республіканського Риму, батьківщини громадянського та військового героїзму, втілення досконалого суспільного устрою, цитаделі законності та права. На відміну від багатьох істориків свого часу, які часто писали на латині, Тіт Лівій використовував латинську мову в дуже вишуканий спосіб. Його стиль був визнаний за його елегантність і глибоку рефлексію. Ще однією цікавою рисою творчості Тіта Лівія є його прагнення до об'єктивності та збалансованості. Хоча він був римлянином і, безумовно, підтримував ідеї Римської республіки та імперії, він намагався розглядати історичні події з різних точок зору і не ставав на бік будь-якої конкретної політичної фракції. Образ цей перебуває у кричущому протиріччі з безпосередньої історичної реальністю: республіканський Рим жив війною й у війни, ненаситно захоплюючи дедалі нові багатства, дедалі нові міста країни; влада була зосереджена до рук аристократії, а народ фактично відтиснутий рішення державних справ; закони постійно і цинічно порушувалися багатіями і можновладцями. Проте образ, створений Тітом Лівієм, не був ні вигадкою, ні пропагандистською фікцією, ні наївною помилкою. Народ Риму справді вистояв у страшних випробуваннях голодом, знелюдненням, винищувальними зовнішніми війнами та розрухою, породженою громадянськими війнами. Римська держава дійсно знайшла в собі сили століттями долати свої внутрішні суперечності, розвиватися і міцніти, змінюватися, безперестанку і чуйно відгукуючись на вимоги життя, і в той же час залишатися самим собою. Створений Римом конгломерат народів і провінцій зрештою справді забезпечив їхнє виживання, певний розвиток

їх продуктивних сил та прилучення до вищих форм цивілізації. Події, що оточували Тіта Лівія в його час, відображають значні політичні, соціальні та культурні зміни в Римській імперії. Він був свідком переходу від Римської республіки до імперії, а також ряду важливих подій, таких як розширення імперії, конфлікти з ворогами, внутрішній політичний боротьба і соціальні реформи. Його твори стали ключовими джерелами для розуміння цих подій і динаміки римського суспільства та політики у період імперії [31, с. 44].

Ще однією цікавою рисою Тіта Лівія являється його увага до деталей і пильність у використанні джерел. Він не лише відображав події, але й ставився до них критично, перевіряючи різні версії історії та намагаючись представити найбільш достовірну версію подій. Це робить його твори важливими для сучасних істориків, які вивчають римську історію і політику. Ще однією цікавою рисою Тіта Лівія являється його увага до деталей і пильність у використанні джерел. Він не лише відображав події, але й ставився до них критично, перевіряючи різні версії історії та намагаючись представити найбільш достовірну версію подій. Це робить його твори важливими для сучасних істориків, які вивчають римську історію і політику.

Створений Лівієм образ великого і вічного Риму не тільки суперечив дійсності, але в іншому сенсі і відповідав їй, був відмінний від повсякденної життєвої практики, але і був з нею нерозривно пов'язаний, являв собою ту особливу історичну та духовну структуру, яка жила на межі суспільної реальності та суспільного ідеалу, який згодом отримав назву «римський міф». Протягом тисячі років жив цей міф у римському історичному переказі, виразному кожному громадянину Міста з раннього дитинства, впливав з його поведінка, отже, і долі держави. І згодом, протягом ще багатьох століть, продовжував він чинити сильний вплив на всю культуру Європи, яка черпала в ньому приклади суворого патріотизму, вірності суспільному обов'язку і самовідданого служіння вітчизні. Історія завершення життя Тіта Лівія не так деталізована, як багато інших аспектів його життя та творчості. На жаль, точні обставини його смерті не відомі, і залишаються предметом дебатів серед істориків. Тіт Лівій залишив за собою

величезний літературний спадок, який продовжує вивчатися та досліджуватися до цього дня.

2.3. Публій Корнелій Тацит, його життя та творчість

Публій Корнелій Тацит - видатний римський історик і політик, народжений близько 56 року н.е. Почавши свою кар'єру в Римській імперії як юрист, він швидко просунувся на посади урядовця та військового. Тацит був обраний консулом у 97 році н.е. та обіймав кілька інших посад у римському уряді.

Був визначним давньоримським істориком і політиком першої половини першого століття нашої ери. Хоча відомий головним чином як історик, Тацит також виявив себе в політиці, виступаючи проти автократичної влади імператорів, особливо за часів династії Юлієвих-Клавдіїв. Його політичні переконання і відданість принципам республіканізму виявилися в його творчості.

Тацит славився своєю об'єктивністю та точністю в описі історичних подій. Однак на сьогоднішній день нам відомий головним чином завдяки його історичним працям. Найвідоміші твори Тацита — "Аннали" та "Історії", які надзвичайно цінні для сучасних істориків як джерело інформації про римську історію та політику першої половини першого століття нашої ери.

Його головна праця, "Аннали", яка складається з 16 книг, охоплює період від смерті Августа в 14 році до смерті Нерона в 68 році н.е. Ця праця є одним з найважливіших джерел для вивчення римської історії того періоду. Тацит був відомий не лише як історик, а й як майстер слова. Його стиль письма відрізнявся глибоким аналізом подій та високою майстерністю викладу. Він використовував різноманітні літературні прийоми, щоб передати свої ідеї та почуття [21, с. 44].

У своїх творах Тацит аналізує різноманітні аспекти життя Римської імперії, включаючи політичні інтриги, війни з зовнішніми ворогами, соціальні проблеми та релігійні вірування. Він докладає зусиль, щоб зрозуміти причини та наслідки подій, а також розкрити мотивації вчинків впливових осіб того часу. Окрім "Анналів", Тацит написав ще кілька інших важливих творів, включаючи "Історії", які

описують події після Нерона, і "Германію", що розповідає про племена на північних кордонах Римської імперії.

Його стиль письма відрізнявся лаконічністю та виразністю. Він використовував короткі, але потужні фрази, які часто містили глибокий сенс. Тацит також відомий своєю політичною активністю та критичним ставленням до деяких аспектів римського суспільства свого часу. Його праці мають велике значення для сучасних істориків та дослідників, які використовують його аналізи та спостереження для розуміння історичних процесів і вивчення впливу Римської імперії на сучасний світ. За його творчістю можна відстежити не лише хронологію історичних подій, а й розвиток політичних та соціальних процесів у Римській імперії. Він не соромився критикувати владу та висловлювати свої погляди на проблеми свого часу.

Поза своєю роботою як історик, Тацит також був активним учасником політичного життя свого часу. Він обіймав різні посади в імператорському апараті, включаючи консульство та проконсульство, що дало йому можливість отримати значний досвід управління та дипломатії. Тацит також відомий своїми роздумами про мораль та етику. Він висловлював обурення над корупцією та безправ'ям, які відзначав у римському суспільстві свого часу. Його праці часто включають глибокі моральні роздуми та критику недоліків імперії. Тацит також відомий своєю вірністю імператору та державі, але в той же час він не боявся критикувати недоліки системи та влади. Його об'єктивний підхід до історії та його здатність розуміти різні точки зору зробили його одним з найбільш поважаних істориків свого часу.

Залишившись на посаді консула, Тацит продовжував займатися письменницькою діяльністю, проте докладніша інформація про його подальше життя обмежена.

Незважаючи на те, що його твори написані понад дві тисячі років тому, вони залишаються джерелом непересічної цінності для вивчення римської історії, культури та політичних перетворень того часу.

Ще однією важливою рисою Тацитової творчості є його об'єктивність. Він намагався подати об'єктивний опис подій та особистостей, уникаючи при цьому вигадок чи прикрас. Крім того, Тацит відомий своєю вмінням передавати атмосферу того часу та відображати настрої суспільства. Він звертав увагу не лише на великі події, а й на їхні впливи на звичайних людей.

Його твори залишаються обов'язковим читанням для кожного, хто цікавиться римською історією та політикою періоду Римської імперії.

Тацит також відомий своєю великою увагою до деталей та пильним ставленням до фактів. Він зосереджувався на точності та достовірності інформації, що робить його твори важливим джерелом для істориків.

Ще однією цікавою рисою Тацитової творчості є його увага до вивчення моральних аспектів дій і починань людей, які він описує. Він часто висловлював свої думки щодо етики та моралі, що доповнює його історичні нариси й дозволяє читачам краще розуміти не лише події, а й їхні наслідки і вплив на суспільство.

Загальновідомо, що Тацит залишив значний вплив на подальший розвиток історичної науки, а його твори залишаються джерелом невичерпної мудрості та знань для сучасних дослідників.

Однією з ключових особливостей Тацита була його здатність аналізувати причини та наслідки історичних подій. Він намагався розуміти глибинні причини політичних та соціальних змін у римському суспільстві, що робить його твори не лише описовими, але й аналітичними. Тацит також виявився майстром порівняльного аналізу, часто протиставляючи римське суспільство з іншими культурами та імперіями. Його порівняльні студії дозволяють краще зрозуміти унікальність та складність римської імперії в контексті світової історії.

Все це робить Тацита одним із найвидатніших істориків давнього світу, а його твори залишаються важливим джерелом для вивчення і розуміння римської імперії та її впливу на світову історію.

Однією з найбільш визначних рис Тацита була його вміння передати атмосферу та психологію періоду, про який він пише. Він не лише описував події,

але й створював образи та обставини, які допомагали читачеві зануритися у світ минулого [21, с. 44].

Крім того, Тацит був майстром слова і використовував різноманітні стилістичні прийоми для підкреслення своїх ідей та поглядів. Він володів глибоким розумінням риторики та літературних засобів, що робило його твори відчутними та запам'ятовуваними для читачів.

Таким чином, Тацит не лише залишив нам багато цінних історичних матеріалів, але й став прикладом майстерної майстерності у письменництві, яка захоплює та надихає наступні покоління дослідників та письменників.

Ще однією важливою рисою Тацита є його унікальний погляд на римське суспільство та політичну систему. Він не соромився висловлювати критику щодо недоліків та порушень влади, що дозволило йому стати одним із перших істориків, які висловили негативні оцінки правління римських імператорів.

Тацит також відомий своєю уважністю до деталей та вмінням виявляти та аналізувати соціальні та політичні тенденції свого часу. Його твори стали не лише джерелом інформації про минуле, а й допомагають розуміти та прогнозувати події в сучасному світі.

Загалом, спадок Тацита в історичній науці надзвичайно значимий, і його внесок у розвиток світової культури та науки надалі буде досліджуватися та високо оцінюватися.

Однією з ключових рис Тацита є його прагнення до правдивості та об'єктивності. Він намагався подати події такими, які вони були, і уникав вигадок або спотворень фактів. Його об'єктивність робить його твори важливим джерелом для вивчення історії Римської імперії та періоду його життя.

Ще однією цікавою рисою Тацита є його вміння аналізувати не лише події, але й характери людей, що впливає на його спосіб подання історичних подій. Він ставився до особистостей об'єктивно, проте часто виявляв їхні недоліки та переваги, що дозволяло зрозуміти не лише події, а й їхній вплив на суспільство через призму особистих характеристик та мотивів дій.

Навіть після його смерті тацитівський вплив продовжується, і його твори залишаються важливим джерелом для вивчення історії Римської імперії та її впливу на сучасний світ.

Тацит також відомий своїм внеском у розвиток латинської прози та літературної мови загалом. Його стиль письма відзначався високою майстерністю та літературною елегантністю, що вплинуло на подальших письменників та істориків. Покладаючи акцент на точність і об'єктивність, Тацит залишив значний слід у розвитку історичного мислення та методології. Його підхід до аналізу історичних подій вплинув на подальший розвиток історіографії та допоміг у формуванні сучасних стандартів історичних досліджень. Тацит також відомий своїм впливом на політичну філософію та державний устрій. Його роздуми про природу влади, правосуддя та моральність вплинули на подальших думкопроцесів та політичні практики у Європі. Крім того, творчість Тацита викликала і продовжує викликати широкий інтерес серед літературознавців, філологів та істориків. Він є об'єктом досліджень та інтерпретацій, а його твори регулярно перевидавалися та перекладалися на різні мови світу. Усі ці аспекти життя та творчості Тацита демонструють його велич і важливість як історичної постаті та літературного діяча. Його внесок у розвиток історії, літератури та культури переживається й досі, що свідчить про його неперевершену значущість у світовій історії [48, с. 14].

Тацит помер близько 120 року н.е., і його спадок відчувається й донині. Його твори залишаються невичерпним джерелом для вивчення не лише римської історії, а й політичних настанов та моральних цінностей.

2.4. Ксенофонт. Життя та творчість

Ксенофон - давньогрецький письменник і історик афінського походження, полководець і політичний діяч, головний твір якого - "Анабасис Кіра" - високо цінувався античними риториками і вплинув на латинську прозу. Його внесок у філософію включає такі праці, як "Спогади про Сократа", які є свого роду пам'ятником Сократові та його вченню. Ксенофонт також відомий своїми

трактатами з економіки, політики та етики, де він висловлює свої погляди на суспільні та військові питання.

Як історик, Ксенофонт описав свої власні участі у військових кампаніях, включаючи походи з Кириєм, історичні події та біографії відомих особистостей. Його праці "Анабазис" та "Гелленика" є важливими джерелами інформації про період Пелопоннеської війни та міжусобних конфліктів в Греції.

Отже, творчість Ксенофонта проливає світло на багато аспектів давньогрецької культури, і його праці продовжують бути об'єктом вивчення та захоплення у сучасному світі.

Ксенофонт народився близько 431 до н.е. в Афінах. Його життя і творчість були пов'язані з багатьма важливими історичними подіями Греції, такими як Пелопоннеська війна та епоха Сократа. Він служив у різних арміях, брав участь у війнах та експедиціях, що дозволило йому отримати широкий досвід, який він використовував у своїх творах.

Ксенофонт також відомий своїм трактатом "Економіка", де він розглядає питання господарювання та управління маєтком. Ця праця відображає його погляди на сімейні відносини, виховання дітей та роль господарства у суспільстві. Ксенофонт був також відомий як військовий стратег і командир. Його трактат "Вечірня сула" містить поради з організації військових сил та тактики бою.

У своїх творах Ксенофонт висловлював практичний підхід до проблем, ставлячи практичність та реалізм в основу своїх ідей. Це дозволило йому залишити важливий слід у філософії, історії та військовій науці. Його дитячі та юнацькі роки протікали в обстановці Пелопоннеської війни, що не завадило йому здобути не лише військову, а й широку загальну освіту. З молодих років став послідовником Сократа.

Крах могутності демократичних Афін внаслідок програної Спарті Пелопоннеської війни в 404 р. до н. е. Ксенофонт пережив вже у свідомому віці, і під час політичних подій, що відбулися потім, він, мабуть, підтримував реакцію. Антидемократичні настрої, мабуть, і змусили його залишити батьківщину 401 р. до зв. е. та приєднатися як приватна особа до експедиції Кіра. Після смерті Кіра та

віроломного побиття грецьких воєначальників персами, Ксенофонт з великою сміливістю та вмінням керував відступом десяти тисяч греків через ворожу землю. Разом з грецькими найманцями він зробив весь похід: наступ на Вавилон, битву при Кунаксі і відступ через Вірменію до Трапезунту і далі на Захід у Візантію, Фракію та Пергам. У Пергамі Ксенофонт, який ще в Месопотамії був обраний одним із стратегів грецького війська, а згодом у Фракії фактично перебував його головнокомандувачем, передав уцілілих солдатів (близько 5000 чоловік) у розпорядження Фіброна - спартанського воєначальника, який збирав військо для ведення війни з сатрап. Сам Ксенофонт разом із спартанським царем Агесилаєм вирушив до Греції [11, с. 74].

Його батько, Грілл, належав до аристократичного класу, що дало Ксенофонту можливість отримати хорошу освіту та займатися різними аспектами культури та науки свого часу. У молодому віці Ксенофонт взяв участь у військових подіях свого часу. Він приєднався до грецьких дружин, які воювали на боці перського князя Спарта Тиссаферна, у складі армії Ксеркса II. Пізніше, у 401 році до н.е., Ксенофонт приєднався до походу Тиссаферна, що став відомим як Похід Десяти Тисяч, де він відіграв важливу роль як воєначальник та стратег.

Крім військової кар'єри, Ксенофонт займався філософією та письменницькою діяльністю. Його твори охоплюють широкий спектр тем, від політичних роздумів до моральних настанов та воєнної тактики. Однією з його найвідоміших праць є "Анабазис", яка описує пригоди Десяти Тисяч під час їх походу через Азію. Цей твір вважається важливим історичним джерелом про події того періоду.

Ксенофонт також відомий своєю філософською працею, зокрема "Меморабілії", де він зберіг розмови між Сократом та його учнями. Цей твір містить багато важливих філософських роздумів про етику, політику та соціальні питання. Ксенофонт відомий як один з тих давньогрецьких філософів, які були близькі до реалій життя та практичних питань, що робить його твори дорогоцінним джерелом для вивчення давньогрецької філософії та культури. Його внесок у розвиток грецької культури та науки залишається значним і досі. Крім "Анабазису"

та "Меморабілій", Ксенофонт також написав багато інших творів, що охоплюють різні аспекти життя і суспільства його часу.

Окрім своїх філософських та історичних праць, Ксенофонт також писав літературні твори. Його твір "Кіропедія" - це морально-виховний діалог, де він розглядає питання виховання правителя та його сучасників. Цей твір містить поради щодо правильного керівництва, виховання характеру та етичних принципів. Ксенофонт також був відомий своєю доповіддю "Симпозій", де він описує бесіду за обідом між Сократом і іншими афінськими філософами. Цей твір відображає його інтерес до соціальних взаємин та моральних цінностей.

Усі ці аспекти життя та творчості Ксенофонта дозволяють розглядати його як одного з найвидатніших діячів давньогрецької культури. Його праці залишаються актуальними і в даний час, привертаючи увагу дослідників та широкого загалу своїм багатством ідей та важливістю проблем, які вони ставлять. Одним із найвідоміших творів є "Економіка", де він розглядає питання господарювання, управління домашнім господарством та веденням сільськогосподарських справ. Цей твір є важливим джерелом для вивчення соціально-економічних аспектів давньогрецького життя. Крім того, Ксенофонт писав про конячий спорт та коневодство, що відображало його власний інтерес та досвід в цій сфері. Його трактати про коневодство, такі як "Гіппархик" та "Прагнатіка", є важливими джерелами для вивчення давньогрецького спорту та культури. У своїх творах Ксенофонт виявляв прагнення до практичної користі та реалізму, що робило його праці корисними та цінними для широкого кола читачів. Він відзначався своєю здатністю до конкретних і корисних порад, що зробило його твори популярними та впливовими в давньогрецькому світі.

Таким чином, Ксенофонт — видатна постать давньогрецької культури та науки, яка відіграла важливу роль у розвитку різних сфер життя і суспільства свого часу. Його твори залишаються джерелами важливої інформації для вивчення давньогрецької історії, культури та філософії. Крім письмових творів, Ксенофонт також відомий своєю участю в історичних подіях свого часу. Наприклад, він брав участь у битві при Кунаксі, де перський князь Кир, прихильник спартанців,

спробував повалити афінську державу. Ксенофонт взяв участь у битві на боці афінських воїнів і допоміг виграти сутичку. Крім того, Ксенофонт був учасником Спартанського загону, що відправився до Азії за згадкою царя Киропедії. Цей військовий похід, про який він розповідає у своїй праці "Анабазис", дозволив йому здобути великий досвід у воєнній справі та лідерстві [19, с. 4].

Пізніше він став учасником війни між Спартою та Афіними, де продовжував виявляти свою військову обізнаність та вміння. Його досвід і знання були великими активами у війні та політиці. Загалом, життя Ксенофонта було дуже подієвим і насиченим різними випробуваннями. Він виявив себе як видатний воєначальник, письменник, філософ і політичний діяч, чия діяльність залишила глибокий слід у давньогрецькій історії та культурі.

Засуджений в Афінах за державну зраду, як приєднався до ворогів народу, він зазнав конфіскації майна. Це визначило його подальшу долю. У Малій Азії Ксенофонт зблизився зі спартанським царем Агесилаєм, разом з ним переправився до Греції і служив під його начальством, беручи участь у битвах та походах проти ворогів Спарти, у тому числі й проти Афін. Був винагороджений спартанцями, які подарували йому маєток поблизу елідського міста Скіллунта.

За своє життя Ксенофонт демонстрував великий інтерес до політичних та соціальних питань. Він виступав за ідеї консервативного консерватизму та демократичного устрою держави. В його творах відбивається бажання збереження стабільності та порядку у суспільстві.

Окрім того, Ксенофонт був видатним експертом з конячого спорту та верхової їзди. Його трактат "Про верхову їзду" є одним з найважливіших джерел інформації про цю тему в античному світі. Він давав поради щодо догляду за конями, вправ та методів навчання верхової їзди.

Таким чином, різноманітність і глибина інтересів Ксенофонта відображається у його різноманітних працях, що відкривають перед нами багатогранну особистість і талант цього видатного давньогрецького діяча.

Там він жив на самоті, займаючись літературними працями, поки спокій його не було порушено боротьбою фіванців зі Спартою. Після битви при Левктрах він, 370

р. до н. е., утік зі Скіллунта і насилу врятувався в Коринті. Звідси він знову вступив у зносини зі своєю батьківщиною, яка тоді з'єдналася з лакедемонянами проти Фів. Вирок про його вигнання було скасовано, але невдовзі Ксенофонт помер.

2.5. Фулідід, історик та полководець

Фулідід (ін.-грец. Φουκιδίδης, бл. 460 - бл. 400 до н. е.) - найбільший давньогрецький історик, засновник історичної науки, автор «Історії Пелопоннеської війни».

Рік народження Фулідіда точно невідомий. Якщо ґрунтуватися на свідочстві письменниці Памфіли, він народився близько 470 р. до н. е.; зі слів його біографа Маркеллина слід укласти, що він народився близько 450 до зв. е. Сам історик каже, що на початку Пелопоннеської війни (431 до н. е.) він був уже в цілком зрілому віці і міг розуміти і спостерігати події, що відбуваються; крім того, відомо, що у 424 до н. е. Фулідід був стратегом, тобто мав тоді не менше 30 років від народження. Найімовірніше він народився близько 460—455 р. до зв. е. Таким чином, його молодість збіглася з віком Перікла: він був сучасником Евріпіда, софістів та Сократа.

Біографія Фулідіда точно невідома. Повідомлення його біографів, з яких головний — Маркеллін, не вселяють довіри. Головними, достовірними відомостями є повідомлення самого історика, зроблені мимохідь.

Належав Фулідід до багатого та знатного прізвища: його предком був фракійський цар Олор, і він перебував у спорідненості з родиною Мільтіада. Син Олора, з атичного дему Галімунта. Фулідід мав великі матеріальні засоби; у Фракії йому належали золоті копальні і він мав там вплив. В Афінах, мабуть, він стояв близько до впливових осіб, у тому числі, ймовірно, і до Перікла, чудову характеристику якого він представив.

Фулідід, як це доводить його праця, здобув чудову освіту. Досягши зрілого віку, він взяв участь у державних та військових справах. Перші роки Пелопоннеської війни історик провів в Афінах; під час епідемії, що вибухнула на

другий рік війни, він сам захворів на цю страшну хворобу, яку потім описав. Коли спартанський полководець Брасід переніс військові дії у Фракію (424 р.), Фуکیدід командував ескадрою біля острова Фасоса; він не встиг запобігти переходу Амфіполя на бік Брасіда (вживши лише заходів до захисту Ейона). Вимушений, внаслідок цього, вирушити у вигнання, він оселився у своєму фракійському маєтку, де на дозвіллі міг складати і обробляти свою працю, спокійно, як глядач, спостерігати за обома воюючими сторонами і особливо ближче стати до пелопоннесців [4]. Він відвідав, мабуть, багато місць, що були театром війни, двір македонського царя Архелая, Сицилію і зокрема Сіракузи, як це можна укласти за живим і точним описом їх околиць та облоги. 20 років провів Фуکیدід у вигнанні. Після закінчення Пелопоннеської війни (404 р.), внаслідок амністії (загальної або, за деякими звістками, особливою, на пропозицію Енобія) він міг повернутися на батьківщину, але незабаром помер (прибл. 399—396; принаймні не пізніше 396 року, бо він не знає відновлення Довгих стін Кононом і виверження Етни 396), на думку одних - в Афінах, на думку інших — на чужині, у Фракії, або по дорозі на батьківщину. Є звістка, що він помер насильницькою смертю.

У своєму творі Фуکیدід є одним із найвидатніших і характерних представників грецької думки тієї епохи, яка може бути названа епохою «Освіти»; це був час нового філософського руху, що охопив Грецію, критичної думки та раціоналізму. Мета Фуکیدіда, як вона сама її визначає — «відшукання істини». Він ворог анекдотів, вигадок, поетичних прикрас; він не прагне цікавості. Він сам протиставляє свою працю творам як поетів, зі своїми перебільшеннями і прикрасами, і «логографів»

Фуکیدід знав, що його виклад здасться менш цікавим та приємним; але він вважав достатнім, якщо його праця «знайдуть корисним ті, хто забажає мати ясне і вірне уявлення про минуле, зважаючи на те, що за властивостями людської природи і в майбутньому коли-небудь може статися щось подібне». На свій твір він дивився не як на тимчасову гру для слухачів, а як на «надбання навіки»

Фуکیدід, за власними словами, прагнув точного знання і викладав не так, як йому здавалося або як повідомляв перший зустрічний, а як очевидець або на

підставі відомостей хоч і здобутих від інших, але підданих можливо ретельної і точної перевірки. Він усвідомлює, що пізнавати правду було важко, бо свідки-очевидці говорили про те саме не однаково, а під впливом пристрасті чи пам'яті (I, 22). Таким чином, основні прийоми історичної критики вперше відкриті та застосовані Фукідідом.

Вся його праця свідчить про його сумлінність, ретельність та обережність у відшуканні істини. Фукідід перший належним чином оцінив важливість документів і деякі з них цілком вніс у свою історію (наприклад, текст перемир'я 423, Нікієва миру, договору афінян з Аргосом, Мантінеєю та Елідою). Він отримує дані з написів; вміє користуватися міфом та народним переказом, пояснити походження тієї чи іншої розповіді, навіть невірної версії [6, с. 14].

Щодо прийомів особливо цікаві початкові глави, у яких Фукідід намагається дати реконструкцію найважливіших моментів найдавнішої грецької історії; з боку методу ці глави — один із найчудовіших проявів грецької думки. Тут історик застосовує у широких розмірах метод зворотного ув'язнення — від сьогодення до минулого, від відомого до невідомого, причому основою його висновків і комбінацій є свідчення епосу, топографічні дані, речові пам'ятники, назви, що збереглися, побут відсталих у культурному відношенні грецьких племен і варварів, звичаї, свята та обряди, взагалі — культурні переживання.

Прийоми Фукідіда нагадують прийоми сучасних дослідників та його метод зворотного висновку є водночас метод порівняльний: Фукідід помічає аналогію між побутом греків, на певному щаблі їх розвитку, та варварів (I, 3,6); йому не чужа вже ідея поступового розвитку; найдавніша, нечувана старовина в нього лише один із фазисів у розвитку грецького суспільства. У його праці ясно виявляється ідея причинності: Фукідід відрізняє загальні, основні причини та приводи чи випадкові обставини. Наприклад, він зазначає, що події в Епідамні та Потидеї, скарги Мегари та Егіни — це лише приводи та приводи до війни; справжня причина її таїлася у піднесенні афінської могутності, що збуджував в лакедемонянах страх і заздрість. Фукідід визнає закономірність історичних явищ; у нього зустрічається ряд узагальнень, заснованих на переконанні в тому, що однакові причини та умови

викликають однакові наслідки: на його думку, поки не зміниться людська природа, доти відбуватимуться і явища, подібні до тих, які він описує. Так, з приводу боротьби партій на о-ві Керкірі Фуکیدід дає вражаюче за глибиною аналізу зображення патологічних явищ - збочення понять, здичавіння і деморалізації грецького суспільства, як згубного та неминучого наслідку запеклої міжусобної війни (III, 82-83), і при цьому зауважує, : «внаслідок міжусобиць безліч тяжких бід обрушилося на держави, бід, які зазвичай бувають і завжди будуть, поки людська природа залишається тією ж», але тільки більшою чи меншою мірою і різні за формами, за обставинами в кожному окремому випадку.

Історичні події Фуکیدід пояснює, не запроваджуючи міфологічні елементи, зокрема божественне втручання. У оракули та знамення він не вірить; правда, він про них згадує, але не тому, щоб вірив у них, а тому, що їм вірила маса, і внаслідок цього вони були фактором, з яким істориком треба було зважати. Щодо деяких висловів оракула Фуکیدід робить надзвичайно влучні критичні зауваження. За Фуکیدідом, не віщуни, прикмети та оракули, а розум і знання можуть передбачати майбутнє. В історичному діячі він найвище ставить розум, здатність складати правильне судження про стан справ і таким чином передбачати майбутнє. При цьому він судить не з погляду кінцевого успіху; наприклад, розпочата при Періклі війна призвела до катастрофи, але Фуکیدід вихваляє Перікла та його прозорливість; навпаки, Клеон взяв Сфактерію, дотримавшись цієї обіцянки, але при цьому історик вважає його легковажним і божевільним. Історико-філософська концепція Фуکیدіда заснована на раціоналістичних ідеях Анаксагора та філософської школи софістів.

Загалом він відрізняється чудовою об'єктивністю і неупередженістю, яке сумлінність у викладі фактів така, що з допомогою ним сполучених даних можна іноді перевірити і навіть спростувати його погляд. Наприклад, на підставі відомостей, якими ми завдячуємо Фуکیدіду, ми можемо скласти собі дещо іншу думку про Клеона, до якого він ставиться, очевидно, вороже; Фуکیدід прославив Перікла в його знаменитій характеристиці (II, 65), але ми не знайдемо у нього простого панегірика вождю Афін: про його військові дії Фуکیدід говорить з

великою помірністю. Аристократ за походженням та становищем, не прихильник крайньої демократії, Фукідід не приховує поганих вчинків олігархів, і вустами Перікла намалював величний ідеал афінської демократії. Сам афінянин, він яскраво виставляє заслуги їхнього ворога, захисника Сіракуз, Гермократа, і ставиться з повною неупередженістю до Спарти, не поділяючи ні тієї огиди, яку до неї плекали демократи, ні лакономанії, яка починала поширюватися в афінському суспільстві та літературі. До деяких спартанців Фукідід ставиться з симпатією (наприклад, до Брасіда, Архіда), але він не приховує і недоліків Спарти, її жорстоких вчинків. Вигнанець, що живе на чужині, він ставиться до свого рідного міста без ненависті та злості. Не дивно, що в науковій літературі переважають найбільш хвалебні відгуки про Фукідіда. Об'єктивність Фукідіда ставив під сумнів Арнольд Вікомб Гомм.

Висновки до розділу 2

Робота над другим розділом, надана можливість ознайомитися з визначними істориками давнини, чії праці мають велике значення для сучасних досліджень. Кожен з авторів — Геродот, Фукідід, Ксенофонт, Тацит та Полібій — приніс унікальний внесок у світову історію своїми творами. Кожен із вищезгаданих істориків мав власний стиль письма, методи дослідження та особливості сприйняття історичних подій. Наприклад, Геродот використовував широкий діапазон джерел та легенд для створення своїх творів, тоді як Тацит прагнув до об'єктивності та аналітичності. Важливо враховувати історичний контекст, у якому жили ці історики. Вони були свідками або учасниками важливих історичних подій своєї епохи, що вплинуло на їх підходи до письма історії. Їхні твори залишаються важливими джерелами для вивчення давніх цивілізацій, політичних систем, культурних та соціальних аспектів минулого. Вони також надають нам можливість краще розуміти методи історичних досліджень та письма. Геродот, Фукідід, Ксенофонт, Тацит та Полібій є ключовими постатями в історії історіографії, чії твори залишаються невичерпним джерелом знань і натхнення для сучасних

дослідників історії та культури. Додатково можна звернути увагу на наступні аспекти: Кожен з цих істориків вніс унікальний внесок у світ історіографії. Наприклад, Геродот вважається "батьком історії" та першим систематизатором історичних подій, Ксенофонт вніс вагомий внесок у військову науку та філософію, Тацит славиться своєю об'єктивністю та аналітичним підходом до подій, а Полібій — засновником наукової історії. Твори цих істориків допомагають підвищити культурну свідомість та розуміння минулого. Вони розкривають деталі та взаємозв'язки історичних подій, а також надають унікальний погляд на соціальні, політичні та культурні аспекти життя давніх цивілізацій. Праці вище названих істориків продовжують привертати увагу дослідників, аналітиків та перекладачів. Переклади їхніх праць на різні мови світу допомагають зберегти та поширити їхню спадщину для майбутніх поколінь. Історія не може існувати без робіт таких видатних істориків, як Геродот, Ксенофонт, Тацит та Полібій, і їх внесок залишається невичерпним джерелом знань та джерелом натхнення для сучасних дослідників та істориків. Перші античні історики, такі як Геродот та Гераклід Понтійський, відіграли ключову роль у виникненні історіографії як науки. Їхні праці стали основою для подальшого розвитку історичного мислення. Дослідники використовували різні методи та підходи до запису історії, поєднуючи факти з міфами та легендами. Хоча деякі з їхніх творів містять фантастичні елементи, вони все ж забезпечили початкову основу для систематизації історичних подій. Роботи перших античних істориків мали значний вплив на культурний розвиток своєї епохи, сприяючи розвитку літератури, філософії та політичних дебатів. Хоча деякі з їхніх теорій і висновків можуть виглядати застарілими або суперечливими з сучасної точки зору, їхні твори все ще є важливим джерелом для вивчення античної історії та культури.

Праці перших античних істориків відігравали значну роль у формуванні культурних та національних ідентичностей різних народів. Вони створювали історичні наративи, які підтримували та підсилювали самосвідомість та гордість націй свого часу.

Праці перших античних істориків свідчать про перехід від міфічного мислення до раціонального аналізу історичних подій. Вони вперше намагалися пояснити події шляхом логічного мислення та вивчення фактів, що є важливим етапом у розвитку історичної думки.

Роботи перших античних істориків відіграли ключову роль у збереженні та передачі інформації про минуле для майбутніх поколінь. Їхні твори стали основою для подальших досліджень і вивчення історії давніх цивілізацій.

Висновки

Висновки дипломної роботи з теми "Антична історіографія. Перші історики, їх праці та роль у становленні історіографії як науки" відображають важливість вивчення історії античних цивілізацій через призму їхніх власних істориків та історичних джерел.

1. Дослідження показало, що античні історики, такі як Геродот, Фукидід, Лівій та інші, не лише фіксували події свого часу, а й впливали на формування міфів, легенд і національних ідентичностей. Важливою характеристикою античної історіографії є її багатоаспектність та використання різних методів підходу до історії.

2. Аналіз методів історичного запису, що використовувались античними істориками надали можливість краще зрозуміти відображені ними події та історичні джерела у сучасній історичній науці, а також вивчити їхній вплив на сучасну політичну, культурну та соціальну ситуацію. Розуміння специфіки античної історіографії допомогло краще зрозуміти сучасні історичні процеси та події.

Додатково, дослідження античної історіографії підкреслює необхідність критичного підходу до історичних джерел та врахування контексту їхнього створення. Великий внесок античних істориків у розвиток методології історичного дослідження свідчить про значення їхньої спадщини для подальшої наукової роботи.

3. Дослідження культурних та соціальних аспектів античної історіографії дозволяє краще зрозуміти соціальні та культурні явища стародавніх цивілізацій, їхній спосіб життя, вірування, політичні установи та інші аспекти, що стають об'єктом дослідження для сучасних істориків, які шукають нові підходи до реконструкції минулого.

В процесі роботи виявлено спроби систематизації історичних подій та розвиток методів запису історії в античному світі. Від Геродота до Полібія відбувався значний прогрес у вивченні минулого. Різні античні історики мали власні підходи до збору інформації, її обробки та презентації. Це включало в себе використання оральних традицій, легенд, архівних матеріалів, свідчень очевидців та аналіз політичних подій. Дослідження античної історіографії охоплює такі ключові теми, як війни, політика, соціальні та культурні аспекти життя. Персоналії, такі як Геродот, Фулідід, Ксенофонт, Тацит та Полібій, стали важливими фігурами в історії світової історіографії. Вивчення античної історіографії має важливе значення для сучасних досліджень. Від її знань ми можемо краще розуміти розвиток історіографії як науки та її вплив на формування ідентичності сучасних націй та культур. Незважаючи на значний прогрес у дослідженні античної історіографії, є багато питань, які залишаються відкритими. Подальші дослідження

можуть допомогти вирішити ці питання та розкрити нові аспекти цієї захоплюючої теми.

4. Аналіз античної історіографії дозволяє нам краще зрозуміти перші спроби систематизації історії та розвиток методів запису подій у минулому. Її вивчення має важливе значення для сучасних досліджень історії та культури, а також для формування нашого розуміння сучасного світу. Дослідження античної історіографії дозволяє краще зрозуміти перші спроби систематизації історичних подій та розвиток методів запису історії в античному світі. Від Геродота до Полібія відбувався значний прогрес у вивченні минулого. Різні античні історики мали власні підходи до збору інформації, її обробки та презентації. Це включало в себе використання оральних традицій, легенд, архівних матеріалів, свідчень очевидців та аналіз політичних подій. Дослідження античної історіографії охоплює такі ключові теми, як війни, політика, соціальні та культурні аспекти життя. Персоналії, такі як Геродот, Ксенофонт, Фуکیدід, Тацит та Полібій, стали важливими фігурами в історії світової історіографії. Вивчення античної історіографії має важливе значення для сучасних досліджень. Від її знань ми можемо краще зрозуміти розвиток історіографії як науки та її вплив на формування ідентичності сучасних націй та культур.

Незважаючи на значний прогрес у дослідженні античної історіографії, є багато питань, які залишаються відкритими. Подальші дослідження можуть допомогти вирішити ці питання та розкрити нові аспекти цієї захоплюючої теми. Опрацювання інформації античної історіографії дозволяє нам краще зрозуміти перші спроби систематизації історії та розвиток методів запису подій у минулому. Її вивчення має важливе значення для сучасних досліджень історії та культури, а також для формування нашого розуміння сучасного світу. Зазначення впливу античної історіографії на формування канонів історичного мислення. Видатні твори античних істориків стали основою для подальшого розвитку історичної науки, впливаючи на структуру, методи та підходи до вивчення минулого.

Необхідно також зазначити, що антична історіографія відображає різноманітні підходи до тлумачення минулого, від релігійних міфів до

раціоналістичного аналізу подій. Ця різноманітність підходів дозволяє сучасним історикам краще розуміти складність і багатовимірність історичної правди.

Історіографія античного періоду також допомагає зрозуміти еволюцію понять і ідеологій упродовж історії. Вона вказує на те, як змінювалися ідеї про владу, правосуддя, демократію та інші соціальні концепти в різних аспектах античного життя. Такий аналіз надає можливість краще зрозуміти історичні корені сучасних політичних та соціальних систем.

Крім того, аналіз античної історіографії спонукає до глибшого розуміння розвитку людського суспільства, його цінностей та ідеалів. Вивчення думок істориків давнини допомагає розкрити універсальні теми та проблеми, які залишаються актуальними й сьогодні.

Крім того, важливим аспектом античної історіографії є її вплив на сучасну культуру та мистецтво. Багато творів мистецтва, літератури та кіно базуються на подіях і персонажах, відомих завдяки античній історіографії. Це свідчить про непереможний вплив та значення цієї епохи для сучасного світу.

Зокрема, антична історіографія відображає складність та розмаїття культурних та соціальних контекстів минулого. Її дослідження допомагає відновити та реконструювати життя давніх цивілізацій, їхні вірування, традиції та суспільні уявлення. Дослідження античної історіографії також розкриває важливість мови та наративу у формуванні історичних подій та їхнього сприйняття. Аналіз стилістичних особливостей та риторичних засобів, використаних античними істориками, дає можливість краще розуміти вплив мови на конструкцію історичних подій та ідеї.

Також, аналіз античної історіографії може слугувати джерелом навчання для сучасних істориків, підкреслюючи важливість критичного мислення, об'єктивності та етичних стандартів у роботі з історичними джерелами та фактами.

Нарешті, аналіз античної історіографії допомагає поглибити наше розуміння не лише минулого, а й сучасності. Вона надає нам можливість вчитися на помилках та досягненнях попередніх цивілізацій, щоб покращити сучасний світ.

Список використаної літератури

1. Антична література : довідник ; О. П. Буркат, Р. С. Беляєв, Н. О. Вишневська та ін. ; за ред. С. В. Семчинського. Київ : Либідь, 1993. 319 с.
2. Антична література : підручник для студ. педагог. ін-тів. Київ : Вища школа, 1976. 439 с.
3. Антична література: навч. посіб. ; Ковбасенко Ю. І. 3-тє вид., випр. та доповн. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 256 с.

4. Антична література : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [В. М. Миронова (кер. авт. кол.), О. Г. Михайлова, І. П. Мегела та ін.]. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
5. Антична література: навч. посіб. для студ. заочн. ф. навч. Київ: Вид-во Київського славістичного університету, 2008. 210 с.
6. Антична література. Хрестоматія ; за ред. О.І. Білецького. Київ : Радянська школа, 1968. 612 с.
7. Антична література : хрестоматія : 5-9 кл. ; уклад. Мирон Борецький ; прим. та слов. уклала Любомира Дудич. Львів : Світ, 1995. 294 с.
8. Античний світ у термінах, іменах і назвах : довідник з історії та культури Стародавньої Греції та Риму. Львів: Вища школа, 1988. 200 с.
9. Античний театр : Есхіл, Софокл, Евріпід, Арістофан, Менандр, Плавт: Трагедії і комедії: пер. з давньогр. та латин. ; упорядкув., передм., прим. В. І. Пащенко. Київ : Веселка, 2003. 382 с.
10. Асєєв Ю. С. Подорож в античний світ. Київ : Радянська школа, 1970. 128 с.
11. Білик І. І. Золотий Ра. Геродотові історії. Київ : Веселка, 1989. 467 с.
12. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Київ, 1995. 432 с.
13. Варшавський А. Пеліка з ластівкою. Київ : Веселка, 1982. 206 с.
14. Верстюк В., Пиріг Р. М. С. Грушевський. Коротка хроніка життя та діяльності. К., 1996. 320 с.
15. Від античності до класицизму. Хрестоматія із зарубіжної літератури ; за ред. Ю. І. Ковбасенко. Київ : Українська асоціація викладачів зарубіжної літератури, 2000. 743 с.
16. Відлуння Золотої віку : антологія пізньої латин. поезії в перекладах Андрія Содомори ; упоряд. Маркіян Домбровський ; комент. Маркіян Домбровський і Андрій Содомора. Львів : ЛА "Піраміда", 2011. 293, [1] с.
17. Гладкий В.Д. Древний мир: энциклопедический словарь: в 2-х т. Донецк: Отечество, 1996-1997.
18. Гловацька К. І. Міфи Давньої Греції. Київ : Веселка, 1991. 264 с.

19. Голіченко Т. С. Слов'янська міфологія та антична культура. Київ, 1994. 92 с.
20. Давня римська поезія в українських перекладах і переспівах : хрестоматія : [пер. з латин.] ; уклад. Віталій Маслюк. Львів : Світ, 2000. 326, [1] с.
21. Давньогрецька класична лірика : антологія : навч. посіб. ; І. П. Мегела, О. В. Левко ; передм. І. П. Мегели ; упорядкув., прим., комент.: І. П. Мегели та О. В. Левка ; пер. І. Франко, Г. Кочур, В. Державін, А. Содомора та ін. ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філол. Київ : Арістей, 2006. 399 с.
22. Давньогрецька поезія : антологія ; упоряд., авт. вступ. сл. та біогр. довідок Ліна Глущенко. Львів : Червона Калина, 2010. 184 с.
23. Давньогрецька трагедія. Есхіл. Софокл. Евріпід : пер. з давньогр. ; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Харків : Фоліо, 2006. 479 с.
24. Давньогрецький театр : збірник ; упоряд., авт. вступ. сл. та біогр. довідок Ліна Глущенко. Львів : Червона Калина, 2010. - 216 с.
25. Дамоклів меч : Антична новела ; пер. Й. Кобів, Ю. Цимбалюк. Київ, 1984.
26. Жива античність ; передм. Андрія Содомори ; вступ. ст. Віктора Неборака ; худож. Леся Квик. 2-е вид., зі змінами. Львів : Срібне слово, 2009. – 180 с.
27. Золоте руно : з антич. поезії : збірка : для серед. та старш. шкіл. віку ; упорядкув., передм., біогр. довідки та слов. імен і геогр. назв Андрія Білецького. Київ : Веселка, 1985. – 153 с.
28. Історія античної літератури : підручник для вузів ; І.М. Тронський ; 2-ге вид. Київ : Радянська школа, 1959 . 594 с.
29. Кузьма Ю. Н. Побутовий роман в античності. Львів, 1968. 30 с.
30. Кун М. А. Легенди та міфи стародавньої Греції ; переклад з російської. Київ, 1967. 122 с.
31. Лексикон античної словесності ; за ред. М. Борецького та В. Зварича. Дрогобич: Коло, 2014. 730 с.
32. Лісовий І. Античний світ у термінах, іменах і назвах. Львів : Вища школа, 1988. 199 с.

33. Микитенко Ю. О. Антична спадщина і становлення нової української літератури. Київ : Наук, думка, 1991. 345 с.
34. Міфологія. Вірування та легенди стародавніх греків і римлян ; Ян Парандовський ; пер. з пол. О. Ленік. Київ : Молодь, 1977. 230 с.
35. Міфи давньої Греції : твори давньогрецьких авторів : навч. посіб. ; у 2 кн. кн. 1 ; упорядкув., передм. і комент. Чічановського А. А. Київ : Грамота, 2004. 606 с.
36. Міфи давньої Греції ; переказ К. Гловацької. Київ : Веселка, 1991. 263 с.
37. Мифы Древнего мира ; під ред. Беккер К. Ф. Симферополь: Реноме, 1998. 576 с.
38. Москаленко М. Н. Переклади з античних літератур у Західній Україні (фрагмент із нарису). У кн.: Коломієць Л. В. Український художній переклад та перекладачі 1920-30-х років: матеріали до курсу "Історія перекладу" : навчальний посібник. Київ, 2013. С. 44-46.
39. Парандовський Я. Міфологія. Вірування та легенди стародавніх греків і римлян ; пер. з пол. Київ : Молодь, 1977. 231 с.
40. Пащенко В. І., Пащенко Н.І. Антична література. Київ : Либідь, 2001. 718 с.
41. Підлісна Г. Н. Антична література для всіх і кожного. Київ : Техніка, 2003. – 381 с.
42. Підлісна Г. Н. Світ античної літератури. Київ : Наукова думка, 1989. 168 с.
43. Римська елегія : Галл, Тібулл, Проперцій, Овідій ; пер. з латин. А. Содомора ; передм. Нікола Франко Баллоні ; передм. та комент. А. Содомори ; Італ. ін-т культури в Україні, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів : Літопис, 2009. 577 с.
44. Світ античної літератури ; під ред. Г. Н. Підлісна. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ : Наук. думка, 1989. 168 с.
45. Словник античної міфології ; укл. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів ; вступ. ст. А. О. Білецького. Київ: Наукова думка, 1985. 236 с.
46. Словник античної мітології ; упоряд. І. Я, Козовик, О. Д. Пономарів. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2006. 312 с.

47. Султанов Ю. І. У світі античної літератури. Харків : Видав. «Ранок», 2002. 112 с.
  48. Содомора А. Жива античність. Київ, 1983. 212 с.
  49. Філософія стародавнього світу. Київ : Довіра, 1992. 207 с.
  50. Цимбалюк Ю. В. Латинські прислів'я і приказки. Київ : Вища школа, 1990. 436 с.
- Хрестоматія з античної літератури ; за ред. О. І. Білецького. Київ, 1969. 324 с.